

ספר

מבחר הפנינים

המיוחס

לר' שלמה אבן גבירול ז"ל

עם באור ומפתח השערים

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

הוצאת ב. כהן ברלין

תרפ"ז

מפתח השערים

נא	שער לשון הרע והרכילות	כא	שער אברת אוהב הנאמן
נח	כפירת הטובה	כה	האהבה
נג	הלצנות	לה	אהבת האמת
לח	המדות החמודות	נו	האולת
סד	המהירות	ו	האמונה
יה	המוסר	כח	בחינת האוהבים
ד	המחילה	כג	בחינת החבורה
לד	המלך	ו	הבטחון
ה	המתן	לט	בקור האוהבים
יש	ההנהגה	מ	בקור ההולים
סא	הנצחון	יב	הבשת
ט	הסבל	נה	הגאווה
יד	הסלסול	יז	ההכרח
נט	הסתרת הסוד	נז	ההתהפכות
טו	עויבת התאוה	מז	זלות השאלה
ג	הענוה	יו	הזריזות
לו	העושר	כד	תוכחת האהבה
לו	התפארות הנסילים	טב	הורות דרך ישרה
מד	הפרישות מעולם הזה	י	ההסתפקות
ל	הצדק	ס	ההתעקשות
מג	מצות החכם לבנו	כ	החברים
לא	הצניעות	נ	חברת רע הלב
כו	קבול ההתנצלות	א	החכמה
מה	הקנאה	מט	החנף
סב	הראוי לקלון	טז	חסד
מו	הרש	מה	התריעות
נא	שאלת העצה	יא	היאוש
נב	השכן הרע	ב	היחוד
נג	השנאה	לג	יתרון מעלת הדברים
לב	השתיקה	כו	ישיבת חבורה
כב	תפיסת החבר	נט	הכבודות
ה	התקוה	נד	הנסילות

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

מבחר הפנינים

א. שער החכמה.

(א) אמרו רחכמים. בחכמה משלימים גמול הכורא ומגיע האדם לעבורת אלהיו בחייו ולשם טוב אחר מותו: (ב) ואמרו אין דבר שמתוד השכל כמוסר והחכמה, ואין דבר שמורה על דעת הדעתן כמנהגו הטוב: (ג) ואמרו שאלת החכמה חצי החכמה ופיוס בני אדם חצי השכל, והסדר בהוצאה חצי הסיפוק: (ד) ונאמר איזה אדם ראוי למלוך אמרו, החכם שכושל או שימלוך. או מלך שידרוש החכמה: (ה) ואמרו ראוי למחזיק בחכמה ובצדק שלא יירא בני אדם. ונאמר כי הצריקים אינם יראים כי אם האלהים: (ו) ונאמר אבדת השכר איננה נמצאה, והחכמה נוטה עמו באשר הוא נוטה: (ז) ואמרו הטורח בחכמה ובמוסר מקנה העצרות, והנזרים יעשו מזהב הלשון המדברת ויושמו בראשי אוהבים: (ח) ואמרו הטורח בבקשת חכמה ומוסר שורד מקנות העונות והעצרות ומביא האדם למאוס העולם הכלה ולאהוב העולם הקיים: (ט) ואמרו במקום המשתה והשחוק לא תשכון החכמה, אבל היא מגורשת משם: (י) ואמר מי שחננו הכורא חכמה אל יראג להפקד הצר והיגיעה, כי אחרית החכמה השלום והמנוחה, ואחרית הזהב והכסף הצער והיגיעה: (יא) ואמר החכם אינו דורש החכמה לתקוה שאבוא עד קצה ואגיע עד תכליתה, אבל אדרוש מה שאיני רשאי להיות סכל בו, ואין ראוי למשכיל זולתו: (יב) וצוה החכם לבנו בני אל תהיה חכם בדברים כי אם במעשה, כי החכמה שבמעשה תועילך לעולם הבא. והחכמה שבדברים בכאן תשאר: (יג) וצוה החכם לבנו היה יושב עם החכמים כי אם תדע ישבחוך, ואם תסכל ילמדוך, ואם יעידו לך יתעילוך: (יד) ואמר לספור הכסילים אסירי המות, התירו מאסרם בחכמה: (טו) ואמר לולי החכמה לא היינו מבקשים המעשה ולולי המעשה לא היינו מבקשים חכמה: (טז) וטוב שאניח החכמה מפני שלא ארענה. משאניח אותה ממאוס בה: (יז) ושאלו את החכם מפני מה חכמת מחבריך אמר מפני שהוצאתי בשמן יותר ממה שהוציאו הם בין ואמרו

(ח) האדם, בדפוס נב. (ב) השכל, שכל הנער. (ז). מקנה, נכ"י מקוס. והמרים, בדפוס והמורים. (ח) טורד, פי' יגרשנו. כמו ודלף טורד. (ת) הסורה וכו'. כמאמר סרמ"ס ז"ל נס' יד החוקה (הלכות אסורי ביאה פכ"ב) אין מחשני' עריות מתגברת אלא בלב פנוי מחכמה]. (י) מן כי אחרית עד סוף בספוק אינו בדפוס. (יא) זולתו פי' כחוסף אחר זולתו. [ר"ל זולת החכמה]. (יב) אל תהי וכו'. כעין מאמרס ז"ל לא תתלמד עיקר אלא כמעשה]. (ג) יעידו. יודיעו. [ואולי סבוכה ואם העד יעידו כך (ווארענע)]

(יח) ואמרו גוף בלא חכמה כבית בלא יסוד, ואמרו מי שגודע בחכמה
 מביטים אליו בעין ההרור: (יט) ואמר שתוק ותנצל, ושמוע ותלמד:
 (כ) ואמר אין דבר שמועיל לאדם כדעתו מעלתו והגעת שכלו בחכמה,
 וידבר בפיהם: (כא) ואמר האדם חכם בעודו מבקש החכמה. וכאשר
 יחשוב שהגיע אל תכליתה הוא סכל: (כב) ואמרו לא הנחילו האבות
 את הבנים דבר שהוא חשוב מן החכמה. כי האדם קונה הון בחכמה
 ומאכרו באולת וישאר חסר כר: (כג) ואמר אם תכנע לדרוש החכמה
 תכבד כשדורשים אותה ממך: (כד) ואמר כי החכמה היא היחס הגדול,
 והאהבה היא הקרובה מקורבה: (כה) ואמרו הם שושפי ארץ,
 והחכמה שושפת המלכים: (כו) ואמרו רצון חכם בחכמה, ורצון
 הכסיל באולת: (כז) ואמרו מה טוב מעשה תיפשו החכמה, ומה
 טובה חכמה תיפשו המעשה. ומה טוב מעשה תיפשו הנחת: (כח) ואין
 דבר שנלוה: אל דבר טוב מן הענוה אל החכמה, ומן המחילה אל
 היכולת: (כט) ואמרו מי שמתעסק בתורה ובעבודה לא יתכן שיהיה
 צוארו עב וגופו שמן: (ל) וצוה חכם לבנו היה חכם או למד או
 מאזין או אוהב החכמה, ואר תהי החמישית פן תאבד: (לא) ואמר
 אין ראוי שתתבייש לשאול כאשר אינך יודע כדי שתדע, ואל תתבייש
 כששואלים אותך במה שאינך יודע שתאמר איני יודע: (לב) ודע כי מעלת
 השכל מן האמונה כמעלת האש מן הגוף כשיאבד הראש יאבד הגוף
 וכאשר יאבד השכל יאבד האמונה: (לג) ואמרו ערך כל אדם כפי מה
 שהוא יודע: (לד) ואמרו אם יכבדוך בני אדם לעושר או לשררה אל
 יערב לך, כי הכבוד ההוא יפנה בהפנותם. אבל יערב לך אם יכבדוך
 בעבוד חכמה. או בעבוד יראה, או בעבוד מוסר: (לה) ואמרו דומים
 החכמים בארץ ככוכבים בשמים: (לו) ושאל החכם מי הם יותר גדולים
 העשירים או החכמים? אמרו החכמים: (לז) אמרו לו אם כן מדוע
 החכמים בפתחי העשירים יותר מן העשירים בפתחי החכמים? אמר
 מפני שהחכמים מכירים מעלת העושר והעשירים אינם מכירים מעלת
 החכמה: (לח) ואמרו אך שפתי חלקות ממדת המאמין אלא בבקשת
 החכמה

(כ) נפיהם. פי' על פי המעלה והשכל. ונדפוס נפניהם. [אכן תבון מניח את
 המלח' הו' בהק' לחו' לפני שער הכניו'. ונוסחתו כפיה' ויהי הכון (כ"ג ועפ'ארו)]
 [(כא) ואמר האדם חכם וכו'. ר"ל אז יקרא האדם חכם. כאשר יחפש כל ימי
 הייו אחרי החכמ']: (כב) ככ"י לו חולי פי' מי יתן וכתליו האבות וכו'. (כח) ומן
 המחילה אל היכולת. ככ"י ומן היכולת אל המחילה. [(כט) כעין מאמרם ז"ל
 תושיה שמתחת כחו של אדם]: (ל) החמישית. פי' כי אין ענין חמישי יקר מאלה
 [(לא) כדברי חכמינו נאנו' לא הביישן למד]: (לב) השכל. נדפוס הסגל נטעות.
 [(לד) בהפנותם. כאשר יפנו ויעופו העושר והשרר'] (לה) ככוכבים. ככ"י אחר
 כתוב למאורות. [ולדעתי ככו' עמוקה המשילם לכוכבים. הנראים לעינינו הכסות
 קטנים, לגודל גבהם מהארץ. וכן החכם נעני עם הארץ. ומאמר הנא אחרי
 עד לדנרי]. (לח) אלא נבקשת החכמה, פי' נבקשת החכמה אדם רשאי לדבר
 בשפתי חלקות.

מבחר הפנינים

החכמה: (לט) ואמר תולת החכמה השתיקה. והשנית השמיעה. והשלישית הזכרונות. והרביעית המעשה. והחמישית למורה: (מ) ואמרו כשתשב עם החכמים יהיה רצונך לשמוע יותר מדבר: (מא) ואמרו מי שעובד האלהים בראוי ילמדוהו ה' החכמה, ויראו מבויעיה מלבו על לשונו: (מב) ואמרו אין האדם חכם עד שיהיו בו שלוש מדות שלא יבזה מי שהוא קטן ממנו בעודו דורש החכמה. ואל יקנא לכו במי שלמעלה ממנו כממון. ושלא יקבל שכר על חכמתו: (מג) ואמרו. שאל על החכמה שאלת השוטים ושמוך שכירת הנריבים: (מד) ואמרו הטובה שבמדות האדם שיהיה שואל: (מה) ואמרו מי שלבש בבקשת החכמה לבוש הבושת ילבש מן הכסילות אפוד ומעיל: (מו) על כן קרעו מעיל הבושת בבקשת החכמה. כי מי שיבושו פניו תמעט חכמתו: (מז) ואמר החכם מצאתי החכמה מן הבושת והסבל. ואמרו שאלת הכסיל בין הבושת והגאווה: (מח) ואמרו עם הפחד תאבד התקוה. ועם הבושת חסרון החכמה. והחכמה אבירת המאמין צריך שיבקשנה אפילו בדברי הכופרים: (מט) וצוה החכם לבניו למדו החכמה אם תהיו קטנים. אם תהיו גדולים עם אחר: (נ) ואמרו כמה היא כגונה הסכלות בזקן: (נא) ואמרו למד חכמתך לכו שאינו יודע. ולמוד אותה ממי שיודע: (נב) וכאשר תעשה זה תדע מה שלא ידעת. ותזכר אשר ידעת: (נג) ואמר בקשת החכמה בימי הנערות כפתוח על האבן. ובקשת החכמה בימי הזקנה כתו על החול: (נד) ואמר אל תמסרו חכמה למי שאינו ראוי לה פן תחמסוה. ואל תמנעוה מאנשיה פן תחמסוה. תגמלו רשע ברשע פן יאבד שכרכם אצל הבורא: (נה) ואמר המהירות שתשמור מה שצוית לעשות ותעזוב מה שלא צוית לו: (נו) ואמרו החכם לא יגנה אותו הרש. ולא תעבירוהו התאוה: (נז) ואמרו כי כסיל השיב על חכם. אמר לו החכם אם היית יודע מה שאני אומר היית מזכה אותי: (נח) או אם לא הייתי מכיר מה שאתה אומר הייתי מאשים אותך: (נט) אך לא ידעת את דברתי ע"כ האשמתי. וידעתי את סכלותך ודניתך לזכות: (ס) ואמר כל חכמה שלא ידובר בה, כממון שאין מוציאין ממנו: (סא) ואמרו החכמה שני חלקים. חכמה שבדב וזו החכמה המועילה. והחכמה שבלשון מבלי מעשה, והיא טענת הבורא על בראיו: (סב) גם זה אמרו, בני

אדם

(לט) למודס. פי' ללמד לאחרים. [עין חזות פ"א. משנה יז שמעון בנו אומר וכו']. [מג] על החכמ'. את החכמי': (מז) מן הכושת. פי' אפילו שמניישין אותו. והכשת השני שהוא מתנייש לשאלו: (מח) חסרון החכמה. פי' ע"פ התניישו תחסר לו החכמה. ככ"י כתוב החסרון סתם: (מט) למדו וגו'. דפוס למד את החכמה כי אם תהיה קטן עם זה תהיה גדול עם אחר: [[נג] כדכ' חכמינו באבות פ"ד משנה כ"ה. אלישע בן אבוי וכו' ע"ש. כתו. רושס וסימן]: (נו) היית מזכה אותי. דפוס לא היית מזה אותי. [[נט] כי אחת ממדות התורה והחכמה שנתן בראיו הוא. ומכריע לך זכות]. (ס) שלא ידובר נה פי' שלא ישא ויתן נה. (סכ) יודע ואינו יודע שיודע הזכירכו. דפוס אינו יודע ואינו יודע שאינו יודע.

אדם ארבעה . יודע ויודע שיוודע חכם . שאל אותו . יודע ואינו יודע
 שיוודע הזכירה ולא יהיה כשוכה . אינו יודע ויודע שאינו יודע
 למדהו . אינו יודע והוא מראה בעצמו שהוא יודע ככל הוא הרחיקהו :
 (סג) ואמר אל תאמר כמה שלא תדע אדע . פן תחשד כמה שתדע :
 (סד) ואמר אין מדה שאחריתה לטובה כאמונה באלהים וכבוד האבות
 ואהבת החכמה והחכמים ושמוע מוסר : (סה) ואמרו מעשה הכסיל
 בעת הטאו שמאשים בני אדם . ומעשה מבקש המוסר שמאשים את
 עצמו . ומעשה החכם החסיד שלא יאשים לא עצמו ולא אחרים :
 (סו) ואמר אל תבוש לקבל האמת מאי זה מקום שתבוא ואפילו מאדם
 פחות : (סז) ואמרו מי שמהחכם מבלי חכמה כחמור הרחיס סובב (סביב)
 ואינו זו ממקומו : (סח) ואמרו חמלו על נכבד שנקלה . ועל עשיר שנורש
 ועל חכם שנפל בין הפתאים : (סט) ואמר אין מי שצריך לחמול עליו
 כחכם שעבר עליו דין הכסיל : (ע) ואמרו אל תשליכו הפנינים לפני
 החזירים כי אינם יודעים מאומה . ואל תמסרו החכמה לפני מי שאינו
 יודע מעלתה כי יקרה היא מפנינים . ומי שאינו דורש אותה רע
 מהחזיר : (עא) ואמרו החכם כשאינו עושה כחכמתו . תוכחתו נוספת
 על הלבבות וכאשר יפול הגשם על האבנים : (עב) ואמרו כל מי שאין
 דבריו דומים למעשהו מבייש את נפשו . על כן כשיצא הדבר מן הלשון
 מבלי הלב לא יעבר האזן . ואמר כי אין האדם מכיר בטעות כלמדו
 עד שידע המחלוקת : (עג) ושאלו את החכם אם נאה לזקן שילמד ?
 ו אמר אם הסבלות גנאי לו הלמוד נאה לו : (עד) ואמרו ארבעה חברים
 אין אדם חשוב מתגדל בהם . שיקום ממקומו לאביו . ושיכבד את אורחו
 ושיעיין עניני מרכבתו אפילו אם יהיה לו מאה עבדים . ושיכבד החכם
 לקחת מהכמתו : (עה) ואמרו מי שישב עם החכמים יכובד . ומי
 שיושב עם הכסידים יהיה נבזה : (עו) ואמר הזהרו מן הכסיל העוכד
 מן החכם החוטא : (עז) ואמרו בקשה ההכמה כחפוש המטמוניות
 לא יערכנה זהב ופנינים :

ב יסער היהוד . (א) אמרו לחכם ספר לנו מהו הבורא ? אמר
 הדבור כמה שלא יושג אולת . והמחלוקת כמה
 שלא תשיגנו המחשבה חטא : (ב) ואמר שחכם עבר ער האנשים שהיו
 חולקים בדברים . אמר להם לא תשלם לכם עצה . אמרו לו למה
 אמר להם כי היצה היא ההסכמה :

ג יסער הענוה . (א) אמר החכם קרן המשכיל הענוה . וקרן הכסיל
 העזות . ועקב כל ענוה שלום : (ב) ואמר החכם
 אני

[[סג] . פן תחשד . גם בדברים שתדע לא יתנו ב"א חמון לך . וזה עונשו של
 דל"י . אפילו אומר דבר אמת אין שומעין לו] . [[סו] כמאמרס אבות פ"ד מ"א
 איזכו חכם הלומד מכל אדם] . [[סט] שעבר עליו דין הכסיל . נדפוס אחר שנפל
 בין הכסילים . (ע) יודעים . עושים . [[עא] כמאמרס דברים היואלים מן הלב
 נכספין ללב . אכל אם אין יואלים מקרב לב עמוק . הוא נאה דורש בלבד . ואינו
 נא' מקיים] . (עב) מבלי הלב אין נדפו' : (עג) אם נאה . איך נאה . (עו) העוכד
 פי' עוזד אלהים . כי לא עם הארץ חסיד . ג . (ב) אחר כחוכו . קשה ממנו .

אני שומע הדבר הרע ולא אשגיח עליו. אמרו לו ולמה אמר מפני שאני ירא שלא אשמע אחר כמוהו: (ג) ואמרו השתיקה לכסיל היא תשובתו: (ד) ואמרו שלשה דברים מי שאינם בו לא ימצא בו מעם האמונה. הפנויה שישב בה אולת הכסיל. ויראה שתמנענו מן העבירות. ודעת נוחה שיפיים בה בני אדם: (ה) ואמרו שאדם אחד בא לפני חכם ואמר לו אני רואה בני אדם על הדרך שהם רעים. ונפשי תעצתני שלא אתערב עמדם: (ו) אמר לו אל תעשה כי לא תוכל לעמוד בלעריהם. וגם הם אינם יכולים לעמוד בלעדיך כי הם צריכים לך ואתה צריך להם: (ז) אך היה בפניהם חרש שומע. עור רואה. אלס מדבר: (ח) ואמר אין המדה הטובה שתמנע מהזיק. אבל המדה הטובה שתסבול ההזק: (ט) ושאל החכם מה הם המדות הטובות אמר סבל. והמדות הרעות אמר נקמה: (י) ואמר כי אדם אחד גידף חכם אחד אמר לו אחד מתלמידיו רבי החכם חן לי רשות בו. אמר לו אינו חכם מי שמרשה לרעה. ואמרו מי שרוב סבלו ונראית ענותנותו ימנעו חומסיו וירבו עוזריו: (יא) ואמר אחרית כל קטטה חרפה. ואחרית כל ענוה שלום: (יב) ואמרו מי שהוא עניו יהיה אדון. ומי שיתבונן יוסיף חכמה: (יג) ואמר החכם אני מנשא את עצמי ממי שיהיה בו שום עון שוקל יותר מענותותי: (יד) ואמרו מי שאינו מושל בכעסו אין שכלו שלם: (טו) ואמרו השתיקה מענות השופה טוב מענותו: (טז) ואמרו איזהו גבור. אמר מי שהשיב האולת בענוה וכבש כעסו: (יז) ואמרו מי שאינו מושל בכעסו כל שכן שלא ימשול בזולתו. ואמרו העניו מרכבת הכסיל: (יח) ואמרו מי שלא סבל דבר אחר ישמע דברים רבים: (יט) ואמרו העוז והגצוח לעניו. ואמר החלף ריוח העניו שיעזרו אותו בני אדם על הכסיל: (כ) ואמרו שאדם אחד גידף אדם חכם. אמר לו אל תפליג בגידופים והניח לשלום מקום: (כא) ואמרו מי ששמע דבר שאינו כרצונו ושתק עליו. יספק ממנו מה שמואס בו. ואם יענה עליו ישמע יותר ממה שמואס בו: (כב) אמר החכם מצאתי ענוה שהיא עוזרת לי מכל האנשים: (כג) ואמרו שאדם אחד גידף חכם אחד ורדף אחריו עד ביתו הלך וגדוף. אמר לו החכם אמור פה כל מה שיש בלבך ושוב לך קודם שישמעוך מקצת נבלינו

(ה) על סדרך שהם רעים. נדפוס שהם מזיקים. [(ו) כי האדם מדיני נטנע. ואין אל לידו להתנודד כל ימי חייו. ועוד כי התנודדותו תמנע חכמתו מנ"ח].
 (ז) בפניהם. ביניהם. (ח) שתמנע. פי' שתחלל. אלס. בכ"י שותק. (ט) אמר נקמה. חסר בכ"י. (יג) בכ"י נמלא כזה"ל: אינו מנשא את עממי משיכיס שום עון שוקל יותר מענותותי. ואני שנית את הדברים לפי המפרש הנדפס ולפי הנכון. [(טו) לפי הפסוק הראשון במשלי כ"ד ד' אל תען כסיל]. [(טז). חכמיט באבות פ"ד מ"א. איזהו גבור ככונש את יצרו. והפסוק במשלי שהביאו יורה שיצרו, כונתם כעם]. שהשיב. נדפוס שמיים. והנוסח שלנו מכוון עם הים אומרים דהמפרש. (יז) הכסיל. נדפוס ה ס ל. ומנס נחק כזה המפרש. כי יש אומרים המכר בו מכוון ג"כ עם הנוסחא אשר לנו. (כא) חלי המאמר האחרון חסר נדפוס. (כג) הלך וגדוף גם מלת פה. חסרות בכ"י.

נבלינו. ותפגע בהם מה שתמאס; (כד) ואמרו שאדם חרף חכם אחד אמר לו החכם אתה לא הנחת מאומה ממה שידעת. ומה שידע הנבוא בכך יותר: (כה) ואומרים במשול הכף לא החטיאך. ואומרים דוחים בסבל צער מה שהוא גדול ממנו: (כו) ואמרו מי שבחר בטוב יברח מן הרע:

ד שער המחילה. (א) אמר החכם המחילה לנבל כפי מה שהוא הגון לנדיב: (ב) ואמרו מחול למי שהרע לך.

ותן למי שמנע ממך: (ג) ואמרו ההודאה בעון טענה בבקשת המחילה: (ד) ואמרו הודה בעונך ובקש המחילה עליו. כי כפירת העון שתי עונות: (ה) ואמרו מחול חטא אוהבך ואל התגלה עם שונאך: (ו) ואמרו אם תקום תדאג ואם תמחול תיטיב: (ז) ונאמר כי מלך אחד צוה להרוג את עדת אסירים. אמר אחד מהם אדני המלך אם אנו הרעונו לחטוא. הלא תיטיב אתה שאת. אמר הרפו לאלו הנבלים לא היה אדם בהם שהטיב לדבר כזה. ונמנע מהרגם: (ח) ונאמר כי מלך צוה להרוג אדם אחד. ואמר לו אחד מן היושבים לפניו אדני המלך אתה יכול לעשות מה שלא עשית יותר מהשיב מה שעשית. ונמנע מהרגם:

ה שער המתון. (א) אמרו המתן ותנצל וכמה והתחרט. ואמרו המתון שאחריתו טובה טוב מן המהירות שאחריתו

רעה: (ב) ואמרו מי שרוכב במהירות אינו בטוח מן הכבשול. ואמר יש ממתין שמגיע לחפצו וממהר שיבשל:

ו שער האמונה. (א) אמרו לחכם למה אין אנו רואין עליך סימן דאגה אמר מפני שלא קנית דבר ופקדתיו

ודאגתי עליו: (ב) ואמר החכם אין דבר שאין לו גדר. אמרו לו מהו גדר הכטחון אמר האמונה. מה גדר האמונה אמר שלא תירא דבר. ואמר לחכם מה גדר האמונה אמר הבטחון באלהים ורצות בגזרותיו והמכיר אליו: (ג) ואמר הושמה השמחה והמנוחה ברצון. והדאגה והאבל בהתקצפות: (ד) ואמר אין דבר גדול מן האמונה. וקצת בני אדם סובלים הפגעים יותר מקצתם. הרש והחלי והפחת. ודע כי כל אלה משערי האמונה: (ה) ואמר החכם בני אדם שאלו מאלהיכם שיחון אתכם האמונה. כי האמונה ראש התורה. ובקשו ממנו השלוח כי היא [ראש] הגדולה שבנעימות. בקשה בעולם הזה ובעולם הבא. ודי באמונה עושר. ובעבודה עסק: (ו) ואמרו הטרף אין מוציאתו חריצות החרוץ ולא מונעתו שנאת השונא. ואלו היה אחר חכם בורח מטרפו כאשר הוא בורח מן דמות היה

טרפו

ד. (ה) עם שנאך. נד' לשונאך. (ז) אמר הרפו. נדפוס כשתאמר הרפו. (ח) שעשית. שעוית: ה. [(א) כמאמר חו"ל מתון מתון ד' מלות זווי שוי']. ו. [(ב) גדר. הוראתו מכוון כמלת הגיון ורוח חן. (דעפיניניאן) וכמבאר לא הכין כן]. מהו גדר הכטחון. נדפוס כתוב. מהו הגדר אמר הכטחון אמר ומהו גדר וכו': (ד) ודע. נדפו' יודע נטעו'. [(ו) הטרף. מזונת האדם ופרכסו]:

טיפו רודף אחריו יותר ממנו וממחר להשיגו יותר: (ז) ואמר מי שאינו רוצה בגזירת הבורא אין לשמותו רפואה:

ז שער הבטחון. (א) אמרו לחכם מהו הבטחון אמר שתבטח באלהים בכל ענייניך ותנחם עליו: (ב) ואמר

החכם שבבני אדם והבוטח מכולם מי שהוא רוצה בדברים בבואם ובסנותם: (ג) ואמר ראוי לאדם שלא יחשב טרפו מתאחר. ושלא ידאג לגזירת הבורא: (ד) ואמר החכם. ימי העולם צבא ומה שיש לך מהם יבואך ואם תרפה ממנו: (ה) ומה שיש מהם עליך לא תוכל לדחותו בחזקך. ומי שנואש ממה שלא הגיעו ינוח גופו. ומי שרוצה במה שחננו הבורא תנוח דעתו: (ו) ואמר אם תפקיד ביד הבורא כל ענייניך תגיע אל נתיב האהבה:

ח שער התקוה. (א) אמרו שאדם אחד עמד בשער המלך ימים רבים ולא הגיע אליו. כתב באגרת ארבעת

טורים. האחד. הצורך והתועלת הביאני אליך. השני עם החסרון אין סבל על העיכוב. השלישי החזרה מבלי תועלת נקמת האויבים. הרביעי או הן עושה פרו או לאו מניח: (ב) ואמרו שאדם אחד בא לפני אדם גדול. ואמר לו באתי אליך לשאול דבר שאלתיו תחלה מן הבורא. אם תעשהו אשבח האלהים ואורך. ואם לא תעשהו אשבח האל, ואדייך לכף זכות. וצוה למלאות משאלו:

ט שער הסבל. (א) אמר החכם סבול האמת ואם ימר: (ב) ושאל את החכם מה גדר הסבל הנאה אמר הוא הסבל

שאין עמו תרעומות על שום אדם: (ג) ואמר הסבל שני מינים. סבל הצרות. והסבל במה שאסר הבורא עליך: (ד) ואמר הזכרון שני מינים. זכרון הסבל בעת הפגע וטוב ממנו זכרון הבורא במה שאסר לך להיות מבדיל בינך ובינו: (ה) ואמר החכם אני תמה על מי שלא זימן לכל פגע סבל. ולכל טובה הודאה: (ו) ואמר הדאגה על מה שלא היה רעה חולה: (ז) ואמר שתיית סם המות טוב מן הדאגה: (ח) ואמר כפי הרבבות יהיה היגון: (ט) ואמר כפי הגדולה תהינה סבות הנפילה: (י) ואמר הסבל טוב שביועצים. והענוה טוב שבתכרים. (יא) ואמר מי שאינו מנצח האבל בסבל יאריך יגונו: (יב) ואמר הסבל שלום. והמהירות חרטה. ואמרו הסבל עושר והחריצות רש: (יג) ואמר יש רעה כשתדמנה לרעה אחרת תהיה טובה: (יד) ואמרו אין למי שאין לו יכולת טוב מן הסבל: (טו) ואמרו איזה מבני אדם יותר סבלן אמר מי שמשיב תאוותו: (טז) ואמר מי שיגביר הסבל בעת צרכו יגיע אל חסצו משוב לבכו: (יז) ואמר הסבל חפשי אפילו אם יגיע אל בעליו הנזק: (יח) ואמר מי ששש הסבל תכליתו יגיעהו הסבל אל חסצו: (יט) ואמר הסבל מר ומעביר מבעליו הנזק: (כ) ואמרו איזה מבני

ז. (ס) נחזק. אינו נדפוס. (ו) האהבה. הטובה: ח. (ח) תועלת. הלחה. (כ) אשבת האל. כדברי חז"ל כשם שמזכרים על הטובה כך מזכרים על הרעה. (זכרות פ"ט). ט. (ח) ימר מלשון מר. (י) שביועלים. שנענינים. שנחזירים. שנדנרים. (יב) כל המאמר אינו נדפוס. (יז) לרכו. לרמו:

מבני אדם מכבד אצל הכורא אמר מי שיודה עד הטובה ויסבול הרע:
(כב) ואמר אין דבר שמחסר מן הרע כמו הסבל :

י שער ההסתפקות. (א) אמר החכם מי שמבקש יותר מצרכו
טורד נפשו מתועלתו : (ב) ונאמר כי מדך

אחד אמר לחכם אלו היית שואל ממני . הייתי מספיק לך כל יומיך :

(ג) אמר לו ולמה אשאל ממך ואני עשיר ממך . אמר לו הכלך ואתה

האיך עשיר ממני אמר לו משני שאני מסתפק במעט אשר לי יותר

ממה שאתה מסתפק ברב אשר לך : (ד) ואמרו מי שדי לו כמה שגזר

לו הכורא הוא עשיר מכל בני אדם : (ה) ואמרו הסתפק במה שחלק

לך הכורא . ואל תביט במה שיש לזולתך : (ו) ואמר אל תתאוה מה

שלא נתן לך . כי מי ששמח בחלקו שבע : (ז) ואמר מי שרצה מן

העולם כדי ספקו יהיה המעט מספיק לו : (ח) ואמר מי שירצה במעט

מן השרף יקבל ממנו הכורא המעט ממעשיו : (ט) ואמרו ההסתפקות

טוב מהשכל : (י) ואמר העושר הגדול עזיבת החמדה : (יא) ואמר

ראוי לחכם שלא יבקש מן העולם הזה יותר מן הספוק . שיעבוד

בו הצורך והנזק מעצמו . כי הממון ושאר הון העולם בא במהרה

וחולף מהרה : (יב) ואמרו ההסתפקות שמונעת בעליה מן התלות טוב מן

הממון המביא אל הבזיון : (יג) ואמר עושר הנפש טוב מעושר

הממון : (יד) ואמר ראש ההסתפקות והזריזות שלא יגדל בעיניך

הרב של זולתך ולא ימעט בעיניך המעט שלך . ואל תשקול מי

שלמעלה ממך בך : (טו) ואמר כשימעט בעיניך מה שאתה בו .

זכור הצר שבענינים שעברו עליך . ויהיה די לך בשלוה . כי אין

ממנה תמורה כשתפקד : (טז) ואמר פרי ההסתפקות המנוחה . ופרי

השפלות האהבה : (יז) ואמרו הנהיג הנפש כדי הספוק . ואם לא היא

תבקש ממך יותר מספוקה : (יח) ואמר שנים לא יתחברו לעולם .

ההסתפקות והחמוד :

יא שער היאוש. (א) אמר החכם היאוש ממה שיש בידי בני

אדם תפארת לאדם . כי הבצע הוא הרש

הנמצא והיאוש חפשי והתקוה אמה . חשוב כל העולם הפסד : (ב) ואמר

הבקשה מן הנבראים חסרון באמונת המאמין :

יב שער הבושת. (א) אמר החכם הזהר במדת הבושת . כי

הבושת מורה על פני הנדיב : (ב) ואמר מי

שיעטתהו הבושת מעילה יעלמו מומיו מבני אדם : (ג) ואמר הבושת

והאמונה נצמדות כשתסתלק האחת תסתלק חברתה :

אמר

(כא) מי שיודה וכו' . בדפוס מי שיגיע אל הכרות ויסבול את הכאוב .

י . [ג] כדנרי חכמינו ז"ל בשנת פ"א כ"ג איזכו עשיר השמח בחלקו] : (ז) גם

(ח) אינס בדפוס : (י) הגדול . והגדולה . (יא) לחכם . לאדם . הממון . בכתיבת

יד הממון : (טו) כשתפקד . פי' כי בלעדי השלוה אין דבר שתיכס תמורתה .

יא . [אמה . שפחה משעבדת] : (כ) כנאום ומירות ישראל אל הנעמו כנדינים

וגו' (תהלים קמו) :

יג שער הזריות . (א) אמר החכם מי שנוהר בדבריו ייטבו ימי ספוריו . ומי שדבק בזהירות לא יחסר ספוק .

ומי שלא יהיה נזהר יהיה נקל :

יד שער הסלסול . (א) אמר החכם . הגדול שביחסים השם טוב . ואין חוצץ בפני התאווה . כעצימת העינים :

(ב) ואמר מיקר הנפש שיחוס האדם על זכרו ושיקוה הטוב ויבטח באלהים היא האמונה הגמורה :

טו שער עזיבת התאווה . (א) אמר החכם אל ישלמו עיני האדם עד שתפרד נפשו מחשקה ותאותה :

(ב) ואמר טעם השכנ' הוא הכרת הדברים ותאותם והבדלתם . ואל תבטח בעצמך שאתה חכם עד שתמשול בתאותך : (ג) ואמר מי שנמשך אחר

שכלו יישרהו ניוורהו . ומי שנשט' אחרי תאותו תתעהו ותאבדהו : (ד) ואמר אשרי מי שמניח התאווה ויהיה לו עוד שאינו נמצא ולא נראה כי

לא הניח אדם דבר לכבוד הבורא ונתחרט : (ה) ואמרו אין מגיעין אל מה שיש אצל הבורא אלא בעבודה : (ו) ואמרו מי שירא את האלהים

תיטיב אחריתו : (ז) ואמרו מי שידע כי הבורא רואהו ושומעהו ימנעהו זה מן המעשים הרעים . הוא הירא אה דברו והמשיב נפשו

מן התאווה : (ח) ואמרו מי שנשה אל התאוות יעקבוהו הרעות : (ט) ואמר הנצל מנפשך ותנצל נפשך מרעתך : (י) ואמרו ההתפכות

דברי האדם טורה על נמות תאותו בו : (יא) ואמרו כבר טבע באולתו מי שגברה תאותו על שכלו : (יב) ואמרו מי שאינו מושל בנפשו

להשיבה מן תאותה שאינו בטוח מרע אחריתה . איננו יכול למשול באחיים : (יג) ואמר כשיעלה על לבך דבר ולא תמצא עם מי שתועץ

בו ומי שתבטח בו ובעצתו . טור מן הקרוב אל תאותך בו . כי התאווה אויבת השכל : (יד) ואמר לולי שלשה . היו נתקנים עיני בני אדם .

זקן שאינו נשמע . ותאווה שאינה נמנעת . וגאות אדם [על] האדם בנפשו : (טו) ואמרו אכזר השכל בין היצר והתאווה : (טז) ואמרו

אין

יג . דבריו . באכזרו . ולחנם נדחק שם המפרש . ספוריו . פי' ימי מספרו כמו מספר ימיו אמלא :

(א) נקל . מל' נקלה וחינו חסוד : יד . (א) הגדול וגו' . כדברי חכמינו באבות פ"ד וכתר שם טוב עולה על גביהם : (ב) ואמר .

בדפוס ואחר . וע"כ ביקש המפרש סדרו רנו' . ע"ש : (ב) על זכרו . ר"ל שישתדל שזכירכו ב"א לטוב . עדה"כ זכר דיקי לזכ"כ . שו . (ב) טעם השכל . עלת השכל .

כמו ברון טעמן (שמאל א כה) . תנעת . תאמין : (ד) שאינו נמל' ולא נרא' . זה עוה"כ . עדה"כ עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו : (ו) ע"ד מאמר

ז"ל באבות הסתכל בו' ואי אחתה בא לידי עברה . עין רואה ואחן שומעת ע"ש : (ה) יעקבוהו . מלשון ועקבו מים (יהושע ח) (הינטערהאלט) יארכו עליו ויאפטו הרעות לנפשו . כי עקב התאווה רעה ולפתחה החטאת רוצן : (ט) מנשך

נפשך הראשון הוא מלשון אס יש את נפשכס . ונשך השני כמשמעו : מרעתך מדעתך : (יב) שאינו . אינו : ואינו : (טז) הסכמה . הסכמה :

מבחר הפנינים

אין עצה עם הקלות. ולא הסכמה עם המחלוקת. ולא מנוחה עם התוחלת: (יז) ואמר מי ששמע לתאווה הפסיד. ומי שהמרה אותה גבר: (יח) ואמרו אם לא תמרה פי תאווך תביאך אל מה שיש בו חסיוןך וגרעוןך: (יט) ואמרו מי ששמע לתאווה כופר ביוצרו. וגדל יגונו. ורבה חרסתו. ונכפל עונשו: (כ) ואמרו התאווה שותפות העורון: (כא) ואמר העצה ישנה והתאווה ערה ע"כ מנצחת התאווה את העצה: (כב) ושאלו אחד מן החכמים איזה מלחמה יותר טובה אמר מלחמת התאווה:

יו שער החסד. (א) אמרו החכמים מהו חובת השכן שתגיע לו חסדך ותרחיק מעליו נזקך. וחובת הקרוב שתקריבהו כשירחיקך. ותתן לו כשימנע ממך: (ב) ואמרו עשה חסד עם מי שראוי לו ועם מי שאינו ראוי לו. כי אם יהיה ראוי לו תשימהו במקומו. ואם לא יהיה ראוי לו תהיה אתה ראוי לו. כי הבורא צורך לעשות הטוב והחסד:

יז שער ההכרה. (א) אמרו החכמים אין הדעתן מי שמתחכם לענין לאחד שהוא נכשל בו. אך מי שיכירהו ויתחכם שלא יכשל: (ב) ואמרו ראש השכל, ההכרה בין ההוה והנמנע. והנחמה במה שאינו ביכולת: (ג) ואמר הדעתן מדבר הדברים ומגיע אל תכלית המעשה: (ד) ואמרו הראיה על דעת האדם בחירתו ולא נגמרה אמונת אדם עד שנגמרה דעתו: (ה) ואמרו ראוי למשכיל שיהיה מכיר את זמנו וישמור את לשונו ומתעסק בענינו: (ו) ואמר כתב האדם מורה על דעתו ושלוהו מורה על עצתו: (ז) ואמרו כשיסופר לך על צדקת האדם אמור היאך דעתו: (ח) ואמר מצפון דעת האדם בתוך כתביו וגלויה בבחינה: (ט) ואמרו דעת האדם נראית בעסקו. ורוע מזל האדם במנויו:

יח שער המוסר. (א) אמר החכם היה בן מי שתרצה וקנה מוסר. כי אין טוב בשרש מבלי מוסר: (ב) ואמר אין אוהב להפסדך. ולא אמונה לעבר. ולא מנוחה לחמדן. ולא סלסול לכילי. ולא חברה לכעסן: (ג) ואמר איזה הוא המגיע מבני אדם אמר

יז. (ה) שתגיע. בדפוס שחסייע - ונכ"י שחליע: (ב) תשימהו. תשינהו: יז. [(ב) ההוה. ר"ל דבר שיוכל להיות ואפשרי. ובין הנמנע, נקבע או נשכל] (ד) בחירתו. בחזרתו: [(ו) כתב האדם. כתבי האיש וספריו מעידים על דעת כותב ומחננס. והדברים עתיקים שהספר יהוה דעת סופרו. אף כי לפעמים יעמול האדם להסתיר בחבו רעיונותיו, ולא כמתחזותיו יחוק עלי ספר. ככ"ז המשכיל יחדור לעמקי עשתונותיו וימלא דעתו הנכונה: שלוהו. כעין דברי חכמינו שלוהו של אדם כמותו]: (ט) ורוע. ודע: יח. (ה) טוב נשרש. נשרש: [(ב) ולא סלסול לכילי. הוראת מלת סלסול היא (ווערטשהעטנען כאכאכטען) יקר ורוממות ונרדף לש' רוס (משלי ד' ח) והכוונה כי לכילי אין יקר וכבוד]: (ג) המגיע, פי' המגיע לתכלית המוסר:

אמר מי שהניח המותרים . ואחז הדרך הקצרה : (ד) ואמר די בנסינות מוסר . ובהפוכות הימים תוכחות . ובמדות מי שתדע עמו ידיעה : (ה) ואמרו הדעתן לא יבקך מי שהוא כבד עליו . ולא יספר באזני מי שאינו מאזין אליו : (ו) ואמר הדעתן כשהוא מבקך מי שהוא כבד עליו איננו שונה לבקרו . והשוטה איננו מרגיש בבזיון : (ז) ואמרו הנסינות אין להם תכלית . והדעתן מוסיף בהם דעת : (ח) ואמר מי שאינו שומע לדברך סלק מעליו מורח אמריך : (ט) ואמר מי שיפסוק עליך דברך אל הספר עכו . כי אין לו מוסר : (י) ואמרו מי שהלאה ליכר את נפשו אל יאשים מי שאינו שומע לו : (יא) ואמר מי שאינו נקבל מוסר אבד ונעקר : (יב) ואמרו המוכר מעביר מהדעתן השכרות ויוסיף על השוטה שכרות . כמו שהיום יוסיף על בעלי עינים ראות . ויוסיף לעמלף עורון : (יג) ואמר לא ישבתי מעולם במקום שידאתי שאקום ממנו רזולתו : (יד) ואמר הזהר מראש מושבות . כי הוא מושב נסיעה : (טו) ואמר המוסר מסיר סכרות . והסכל משען למשכיל : (טז) ואמר ראוי לאדם שיהיה בוחר בארבעה ויברח מארבעה . שידבר בטוב שבדברים . ושיאזין בטוב כאשר ידברו עמו . ושיסביר פנים למי שיפגע . ושילמד לשונו לדבר בטובה : (יז) ושיברח מארבעה . מדבר עם הכסיל . ומחלוק עם העקש . ומהחליק לשון לנבל . ומחברת המשחית : (יח) ואמרו אל תאכיל מאכלך למי שאינו מתאוה . רצוני לומר אל הספר דברך למי שאינו פונה אליהם : (יט) ואמרו מי שירבה שחוקו ימעט מוראו : (כ) ואמר מתי יהיה המוסר רע מהפקדו . ואמרו כשירבה המוסר ויחסר השכל ויהיו מואסים שיוסיף דבר האדם על שכלו : (כא) ואמר טוב לי לסבול שוטה מחצי שוטה . רצוני לומר שוטה שהוא רוצה להראות שהוא דעתן : (כב) ואמרו חכמי הודו אל תדרוש החברים מבלי אמונה . ולא העולם הבא מבלי מעשה טוב . ולא אהבת הנשים מבלי מוסר . ולא תועלתך בחזקת זולתך : (כג) ואמרו מי ששוקל הדברים ששמע יבין הסתרים : (כד) ואמר מי שמונע מן המותרים ישבח עצתו המשכיל : (כה) ואמר בטח באנשי השכל והנדיבות . וסמוך עליהם . והתחבר למשכיל שאינו

[[ד] הנסינות והנחיונה אשר יעשה וינחן האדם כל ימי זכאו ותלדו [דיח] פראקטישע ערפאהרונגען]]. הנה יהיה לו למוסר לנלתי רדוף אחרי הסבל . וההפוכות העתים תהינה לאדם לתוכחת מגולה לאחוס צעולם הכלה : [[ט] כעין דברי שלמ' המלך ע"ה (משלי יח) משיב דבר נטרס ישמע חולת היא לו וכלמ'. וכן מתחזמים מאמרי חכמינו נאכות שנעה דברים נגולם וכו'] : (ו) ליסר . לאסור : [[יב] כי מוסר בלי חכמה איננה שזה מאומה . ולפעמים עוד יהי' לסס המות כפי הכסיל . ומשכר רוחו מכת דמיונו] : (יג) (יד) כמאלתר החכ' מכל אדם כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב (משלי כה) : [[טו] מסיר סכלות . מוסיף סכלו' הככל . והסכל . והסכל : [[טז] ושיסביר . כדברי חכמינו הוי מקבל כל אדם נסנר פנים יפות] : (כז) טוב . אינו נדפוס :

מבחר הפנינים

שאינו נדיב . והשמר כמנו והועילך בשכלו . והתחבר לנדיב
שאינו משכיל והועילך בנדיבותו . והועילו בשכלך וברח מן
הכילי השומה :

יש שער ההנהגה . (א) אמר החכם ההנהגה הטובה שבמדות
מגעת בעליה אל מעלות הרמות והמעשים
הטובים : (ב) ואמר כי אריסטו כתב אל אלכסנדרוס . משול בעם
בהטבתך להם תגיע אל האהבה מהם : (ג) כי מושלך בהם בהטבתך
יהיה יותר מתמיד ממה שיהיה בהכרחותך : (ד) כי אין הקנין קנין
הגופות . אך קנין הלבבות : (ה) ובעוד אשר תקנה הלבבות בהטבתך
נוטות הגופות עמהם : (ו) ודע כי העם כשייכלו לומר , יעשו השתדל
שלא יאמרו . הנצל מאשר יעשו : (ז) ואמר כשתנהיגו בני אדם הנהיגו
נדיבי עם בנחה ובכבוד . והנבלים בהכנעה : (ח) כי הנדיב כשתכבדהו
תקנהו . ואין תקנה לנבלים כי אם בהכנעה ובזיון :

כ שער החברים . (א) אמר החכם כשילך עמך חברך בצדק
ואמונה מחול לעונו : (ב) ואמר החבר הרע

מבקש התואנה ואיננו מבקש האמת : (ג) ושאל אדם לחכם הורני
על מי שאשב עמו . אמר זאת אכידה שלא המוצא : (ד) ואמר כל
דבר הוא כלום . ואהבת השופה איננה כלום : (ה) ואמרו אוהבך מי
שהלך עמך באמונה ויעץ אותך לטוב ובא עמך מצד שכלך . לא מצד
האותך : (ו) ואמרו כי אדם אחד צוה את אוהבו . ואמר לו אני בהשותך
יותר מידך ונכנע לך יותר מעבדך : (ז) ואמר . לחבירי עלי שלשה
דברים . שאשים עיני עליו כשהוא בא . ושארחיב לו כמושב כשהוא
יושב . ושאזוין אליו כשהוא מספר : (ח) ואמר המסית אחי ההורג .
והרצון אחות השתיקה : (ט) ואמר החכם לבנו בני אל החליף חבר
קדמון בחבר חדש . בעוד שלבו ישר עמך . ואל ירבו בעיניך אלה
אוהבים . ולא ימעט לפניך שונא אחד : (י) והנה מצאתי כל קניני
העולם ומכסניו אובדים . ואין מכמון כמוסר . ואין מעוז כחברים .
על כן הרבה מהעוזרים ועוז ביקר המוסר : (יא) ואמר אדם מבלי
חברים כשמאל בלי ימין : (יב) ואמר כשיגיע מות לאחד מחבירי נופל
נתח מנתחי : (יג) ואמר חבר הנאמן אשר לא יפתה אותך . ויזיק
עצמו כדי להועילך . ואם יראה שחומסין אותך יסרח להצילך :

ואמרו

(כה) והתחבר לנדיב וכו' עד בשכלך . אינו דפוס : יש . (ח) הטובה . אין דפוס :
הרמות והמעשים הטובים . המדות : (ג) מתמי' . טוב : (ו) כשיוכלו לומר , פי'
לאמר בלנס רעה עליך . וע"כ השתדל שלא יחרשו רעה . והנלל ממעשיהם :
(ח) ואין תקנה לנבלים . דפוס ולא תקנה הנבלים : ב . (ב) האמת . אמתלא :
(ד) דבר . אהבה : (ח) דפוס והשתיקה אחות הכלון : [(ט) חנר קדמון . וזה
כונת החכם רעך ורע חביך על תעוונ ר"ל האיש אשר הוא אוהב ישן למשפחתך
אל תעזבהו . וישן מפני חדש אל תזיח] : (י) והנה . ואמר : [(יב) התנוון בדברי
חז"ל אחד מהכחורה שמת תדאג כל החכורה (שנת קו)] : (יג) להועילך . להצילך :
להצילך . ישמע להיטב אתך :

(יד) ואמרו לחכם מי תאהב יותר . אחיך או חבירך ואמר אינני אוהב אחי עד שיהיה חברי : (טו) ואמרו שלשה ישימו בך אהבתם זכה . שתתחילהו בשלום כשתפגעהו . ותרחיב לו במושב . ותקראו בחביב אליו מן הכינוים : (טז) ואמרו שלשה האולת . שתגנה בני אדם במה שאתה עושה כמוהו . ושחראה בבני אדם מה שנעלם ממך מעצמך . ושתשאל במה שאין צריך לך : (יז) ואמרו החברים שלש כהות . מהם כמזון אשר לא תוכל לעמוד בלעדיו . ומהם כרפואה אשר תצטרך אליו לעתים . ומהם כמדוה אשר אינך צריך לו לעולם : (יח) ואמר החכם לבנו כשיעלה בלבך להתחבר לבני אדם התחבר למי שאם תתחבר עמו יפאריך . ואם תכבדהו יהרדך . ואם תצטרך לעזרתו יעזורך . ואם תאמר יצדקך . ואם תכעס יסבלך . לא יבואך ממנו פגע ולא יחילו לך דרכיו : (יט) ואמר החברים שלשה . חבר שיעזור בנפשו ובממונו . וזה הוא הנאמן באהבתו . וחבר שיקח סמך צרכו ויזיקך להנאה מועטת אל תחשבהו נאמן . וחבר שחברתו הסברת פנים ואהבתו נתינת שלום . ורצונך ממנו מעט ורצונו ממך רב . אל תבטח באהבתו : (כ) ואמר חברת הנדיב מציאה גדולה וחברת הנבל חרטה : (כא) ואמר חברתו של אדם שכלו ואויבו סכלותו : (כב) ואמרו חברת השוטה סכנה ושנאתו שמחה : (כג) ואמרו הסברת פנים תחזק האהבה . וזעם פנים מעדה לבוש הקבול :

כא שער שאדת העצה . (א) אמר החכם הטובה שבבהמות צריכה לשבט . והכשרה שבבנשים צריכה לבעל . והדעתן שבאנשים צריך לשאול עצה :

כב שער תפיסת החבר . (א) אמר החכם אם יחמוס אותך חבירך תפוש עליו בינו לבינך בלבד אם ישמע לך כבר רווחת . אם לא ישמע לך אמור לו בפני אחד או בפני שנים שישמע הדברים . ואם לא ישמע לך חשוב אותו חבר פחות : (ב) ואמר החכם אין תוכחת בני אדם מועילה לאיש כשאין מוכיח לו משכלו . ואמר תפוש קודם הגמול :

כג

(טו) אהבת . אהבת אוהב : כמוה . אינו נדפוס : (טז) שתתחילהו בשלום . ראה נרכו' פ"ט הוי מקדים שלום לכל אדם] : (טז) מה שנעלם מתך מעצמך . פי' כי כל העשים אדם רואה חוץ מגעשי עלמו . ונדפוס ושתראה בני אדם מומן בעצמך . וה"כ הוא אחד עם מאמר הראשון : ושתשאל וכו' . נדפוס נוסף ושתזיק ספק בדבר שלא יועיל לך : (יח) צריך לו . צריך מהם : (יח) לא יבואך וכו' . נדפוס ואם יבואך ממנו פגע רע לא יחילו וכו' : (יט) שיקח מתך נרכו . אינו נדפוס : שתכרתו . שתכרתו : ושתכרתו נתינת שלום . גם להלן אל תבטח נאמרתו אינו נדפוס : סכלותו . תאותו : (כג) מעדה לבוש הקבול . פי' כי יכסה רצונו ושתכרתו להראות כי אינו רוצה לקבלך : כב . שישמע . פי' החומס : (כ) תפוש קודם הגמול , פי' החזק ברעך להוכיחו על פניו אולי יתחרט , קרס תגמלהו רעה.] :

כג שער בחינת החבורה. (א) אמר ההכם אל תבחר לחבר אלא מי שיכיר ערך עצמו. ומי שאינו מכיר ערך עצמו אין טוב בהברתו: (ב) ואמרו מי שרוחו יקרה ודעתו נוחה הברתו טובה ואהבתו כתמדת: (ג) ואמרו החברה הטובה מצלת מן הרעות:

כד שער תוכחת האהבה. (א) אמר ההכם לא הוכרתי מעולם אדם שלא מצאתיו מחפש על מומי:

(ב) ואמר אני אוהב מי שיודיעני במומי ביני לביני בלבד: (ג) ואמר חבר שיגיד לך מומך בינך לבינו בכל עת שיפגעך טוב לך מחבר שיתן לך בכל עת שיפגעך דינר זהב:

כה שער האהבה. (א) אמר ההכם מי שאסף אל אהבתו השלמה בך העצה הטובה לך. אסוף אל אהבתך

הזכה בו שתתחייב עצמך לשמוע לו: (ב) ואמר כשיתקיימו השרשים בלבבות יראו הסעיפים על הלשונות. ולא תראה לך אהבה ישרה אלא מלב שלם: (ג) ושאל ההכם מה היא האהבה. ואמרו נטות הלבבות והתחברם: (ד) ואמרו אין נקב הכחש צר לשני אוהבים. ואין רוחב העולם מכיל שני שונאים: (ה) ואמרו כשתרצה לדעת מי יאהבך או מי ישנאך. ראה מה יש לו בלבך: (ו) ואמרו מי שהשליך טרהו עליך ומנע ממך טובו אל האמין באהבתו: (ז) ואמרו להכם מי מבני אדם תאהב יותר. אמרו מי שרבו כובותיו אצלי.

ואם לא מי שרבו טובותי אצלו: (ח) ואמרו שאדם אחד זכר את אוהבו. ואמרו הלבבות והלשונות רוצות בו. אינן צופנות כי אם אהבתו. ולא מדברות כי עם בשבחו: (ט) ואמר כשתאהב את חבריך אל תחניף לו. ואל השאל עליו. כי שמא תמצא אויב שיספר לך מה שאין בו ויפריד בינך לבינו: (י) ואמרו התנדב לאוהבך בנפשך ובממונך ולמודעך בטובך ובדבריך הטוב. ולהמונ העם בהסברת פנים ונתינת שלום. ולשונאך בצדקך. והוסע על תורהך וזכרך עם הכל: (יא) ואמרו הזהר ממי שאהבתו כפי צרכו. כי עם השלמת הצורך תשלם אהבתו: (יב) ואמרו אל תשיאך אהבת המלך כשהשר אויב לך. וכשהשר אוהב לך אל תירא מהמלך: (יג) ואמרו לא אהבני אדם שלא היתה לי אהבתו זכה כל ימיו. ולא שנאני אדם שלא התפללתי בעדו שיישרהו הבורא. ולא האמין אותי אדם על סוד וגליתיו. ולא שלחתי ידי

בדבר

בג. (א) המאמר הזה משונה בדפוס בנוכחתו מאד: כד. (א) כוכחתי. (א) כוכחתי: וע"כ נתקשה בו המפרש: כה. (ב) זלננות. הלננות: (ד) מתאמיים עם דברי חז"ל (סנכדרין פ"א) כי הוי רחימתן עוזיז וכו' ע"ש: (ה) חזה עומק כונת החכם מכל אדם, כמיס הפנים לפנים כן לב האדם (לאדם). (ו) סונות, עוונות: (ח) שאדם אחד זכר את אוהבו. אין בדפוס: (ט) את מכירך. נכ זה אינו: (י) נלדקך נלדקה: וזכרך. פי' וזכרון שמך. ונדפוס וזכרה: (יא) כמאמרם בלכות נטלה דבר נטלה להנה: (יב) כשהשר אויב. כשהוא אוהב אותך: (יג) אהבני. ככ"י אהבתי: שנאני שנאתי: ממני. ככ"י ונני: ואמר. ואח"כ אמרתי:

בדבר שאינו הגון . ולא אמרתי מעולם הן בדבר . ואח"כ לא אמרתי לו לאו . אפי' אם היתה מאבדת ממוני מסני : (יד) ואמרו בכל דבר הוא הסבל טוב אלא על האוהב :

כו שער קבור ההתנצלות . (א) אמר החכם כשתראה אמתלת

ההתנצלות יסור הרחוק : (ב) ואמר

אין טוב לתפוש על מי שבקש המחילה . ולא לחשוב עון על מי שהתנצל : (ג) ואמר מי שאינו נושא עון ומקבל ההתנצלות אל תבקש חברתו : (ד) ואמר כשיתנצל לך אוהבך מקצת באמתלא ובהודאה אל תתפוש עליו ומחול לו . כי המחילה מסרות הנדיב : (ה) ואמרו כי אדם אחד התנצל לאוהבו . ואמר לו אוהבו כבר לא הצריכך הבורא אל ההתנצלות בדיננו אותך לזכות . ולא הצריכנו לחשוב עליך רע באהבתנו אותך : (ו) ואמר איש אחד לאוהבו לא יתעבב עמי עונך אלא עדי התנצלותך . אף על פי שהאחד ברור לי והשני ספק . כרי שתהיה לי יד אצלך ותקום פענתי עליך : (ז) ואמר העצל שבבני אדם שהתעצל מקנות אוהבים . ויותר עצל ממנו מי שהיו לו ואבדם : (ח) ואמר החכם קבל ההתנצלות ממי שבא להתנצל לפניך אם אמת ואם שקר . כי מי שמרצה אותך בגלוי מוקירך . ומי שממרה אותך בסתר מכבדך :

כז שער ישיבת החבורה . (א) אמר החכם השמר מישיבת מי

שלא תלמוד ממנו טוב : (ב) ואמר

ישיבת חברה רעה מקנה המדות הרעות : (ג) ואמרו כמה יבחן המשכיל את נפשו . אמר שיסכל חברת האשה הרעה : (ד) ואמרו האשה הרעה כמו הזאב . שהוא מחליף שערו ואינו מחליף טבעו : (ו) ואמר שבמחסרים שרואה האדם את האשה הרעה והיא חבורה : (ו) ואמר הזהר משבת עם הכסיל כי כמה פעמים הפסיד הכסיל את העניו : (ז) ואמר כשתשב שב עם הנדיבים . כי אין כבודו של אדם וקלונו אלא באיש ישיבתו : (ח) ואמר מי שהכניס עצמו בדבר רע ישיגהו החשד : (ט) ואמר מי שמביא עצמו לידי חשד אל יאשים מי שחושב עליו רע : (י) ואמר שב עם החכם והאזין אל חירותם ואל יסורו מלבבך : (יא) ואמרו מהו טוב לאדם . אמרו שכל שיהיה בו . ואם לא בו השכל . ממון שיתהדר בו . ואם לא יהיה הממון . אשה שתכסה על מומיו . ואם לא תהיה האשה שתיקה שמכסה מומיו . ואם לא תהיה השתיקה הקבר טוב'לו : (יב) ואמרו ארבעה שמאבדים את האדם הגאווה והעקשות והעצלה והמהירות :

כח

כו. (ב) שנקש . שמנקש ממך : (ד) מקלה . מקלוו : (ה) דיננו . כי דננו : (ו) מלת יד . אין נדפוס : כז. (ג) אמר . אחר [כי היה הרעס גדולה שנרעו' . כמאמר חז"ל בשבת כל רעה ולא אש' רעה] : (ד) פי' כל כרוא' אש' רעס ונחכרתה ישנה כל היום . הוא נעדת המחכרים . ר"ל חסרי לב . אמנס יתכן לקיים נוסחא הנדפסת . הרע שנמתחננים שקונה האדם האשה וכו' : (ז) נאיש ישינתו . פי' נאיש היושב עמו : (יא) שיטהדר . ונדפוס שיחדר . והמפרש שם ידו לפיו . ונב"י שימחד ואלו לו שחד :

מבחר הפנינים

כח שער בחינת האוהבים . (א) אמרו החכמים האוהב הנאמן מי שהתנדב לך בממונו בעת צרכך . בנפשו בעת צרתך : (ב) ואמרו כשתרצה להתחבר עם אדם הכעיסוהו . ואם יודה לך על האטת בעת כעסו התחבר לו . ואם לא עזוב אותו : (ג) ואמר אל תבטח בהודות מי שתתן לו עד שתמנע ממנו כי הסובל הוא המודה והחרד הוא הנופר :

כט שער הסתרת הסוד . (א) אמר החכם כל דבר שתסתיר אותו מאוייבך אל תגלהו לאוהבך : (ב) ואמר כי איש אחד גלה סוד לחבירו . ואמר לו הבינות . אמר לו הן הבינותי . אבל שכחתי : (ג) ושאל החכם היאך הסתרת הסוד . אמר אכחיד המגיד ואסתיר ההגדה . ושאלו את החכם היאך הסתרת הסוד . אמר שמתי לבי קברו : (ד) ואמר החכם לא גלה עלי אדם מעולם סוד שהפקדתיו והאשמתי . אבל האשמתי את עצמי מפני שהיה לבי יותר צר להכילו בעת שהפקדתיו בלבו : (ה) ואמר מי שלבו צר . לשונו רחב : (ו) ואמר סודך אסירך אם תגלהו תהיה אסירו : (ז) ואמר מי שיהיה בין שנים סוד . השלשה איננו סוד :

ל שער הצדק . (א) אמר החכם מי שבחר בצדק למעונו . יכנעו לו בני אדם על כרחם : (ב) ואמרו מי שבחר בצדק לרת יהיה לו למגן חזק : (ג) ואמר האמונה תולדות הנדיבות ואמרו נדר הנדיב המתנה מהרה . ונדר הכילי האיחוד . והעלילה : (ד) ואמר כשתירא מן החרטה אמור לא קודם הן . וכאשר תאמר הן סבול וקיים מה שאמרת . כי לא אחד הן דבר מגונה מאד :

לא שער הצניעות . (א) שאלו החכמים מה היא הצניעות . אמר שיתבייש האדם מעצמו : (ב) ושאלו אותו מה הוא הצניעות : אמר שיחוס האדם על תורתו . ויתקן ממונו ויעשה שהוא חייב בו : (ג) ושאלו לחכם מהו הצניעות . אמר הענוה והחכמה : (ד) ושאלו אותו מה הוא הנדיבות והצניעות . אמר הענוה עם שמירת התורה וההנהגה הטובה . והסדר במחיה וסבל הפגעים : (ה) ואמרו לו מהו הצניעות . אמר שלא תעשה בסתר מה שתבייש ממנו בגלוי : (ו) ואמרו מהו הצניעות . התרחק מן העבירות . כי אין צניעות לאדם אם לא יהיו לו בגדים לבנים . ומצניעות האדם תקון ממונו : (ז) ואמר אין תורה אלא בצניעות . והצניעות עזיבת התענוגים : (ח) ואמר אינו יכול לסבול מדת הצניעות אלא מי שרוחו נדיבה : (ט) ואמרו תחלת

כח. (ח) לרכך . לזנוק : לרמך . ככ"י לרכך : [(ב) כי הכעס הוא אחד משלשה דברים . אשר על ידם ינתן לב האדם . כמאמר חז"ל בשלשה וכו' נכר וכו'] : כט. (ב) סוד אין בדפוס : הן הכינותי . וכן נכון וזכונ מאד כי היה כתוב בסתתקה אחרת אין כמו הן . והמעתיק חשבה לשלילה וע"כ שנה אותה אל מלת לא . (ד) עלי . פי' בשלילה . ובדפוס לי . (ז) סוד . נסתר : לא. (ב) הצניעות . כנדיבות : (ד) הענוה . אין בדפוס : והסדר . והצדק וסבל : אחר וסבל הפגעים נוקף דפוס וסבל הענוה : (ו) מהו הצניעות אין בדפוס :

חחילת הצניעות הקבלת פני האוהב . השנית להראות לו אהבתו והשלישית לעשות לו חפציו . הרביעית להשתתף עמו בצרתו :
לב שער השתיקה . (א) אמר החכם כשאני מדבר אני מתחרט .
 וכשאני מדבר לא אתחרט : (ב) ואמר כשאני מדבר דבר הוא מושל בי . וכשאני מדבר בו אני מושל בו : (ג) ואמר על השבת מה שלא אמרתי אני יותר יכול מעל השבת מה שאמרתי : (ד) ואמר מה לי לדבר דבר שאם יסופר עלי יזיקני . ואם לא יסופר לא יועילני : (ה) ואמרו יש דבר שמסיר טובה : (ו) ואמר עצלת השתיקה טוב מעצלת הדבור : (ז) ואמר מות במדות השתיקה ולא במדות הדבור : (ח) ואמר אם תתחרט פעם אחת על השתיקה . תתחרט על הדבור פעמים רבות : (ט) ואמר השוב שבעבודה השתיקה והיחול : (י) ואמרו השתיקה לאדם טובה מן הדבור בלא עתו : (יא) ואמרו ברוב השתיקה יהיה המורא : (יב) ואמרו עצור לשונך כאשר תאצר מכוונך : (יג) ואמר כשהמוסר תחסר הדבק בשתיקה : (יד) ואמר חתף האדם טמון תחת לשונו : (טו) ואמר מות האדם בין לחייו : (טז) ואמרו עדיפת הדבור על השכל פתוי . ועדיפת השכל על הדבור גנות . והטוב שייפה אחד את האחד : (יז) ואמרו מי שדבריו יותר משכלו יהיו דבריו עליו . ומי ששכלו יותר מדבריו יהיו דבריו לו : (יח) ואמרו שאחד מן ארץ הערב נכנס אצל ישיבה והאריך לשתוק . אמרו לו בדין קראוך מתבירי הערב . אמר להם אחי חלק האדם מאזנו לנפשו . וחלקו בלשונו לזולתו : (יט) ואמר שחכם אחד היה מאריך לשתוק . וכשהיה מדבר היה מדבר ברגילות . אמרו לו יום אחד השמיענו בחסוך תוכן הדברים תועלתם והזקם : (כ) אמר להם הדברים על ארבעה פנים . מהם דברים שתקוה תועלתם ותירא מאחריהם . ודרייות שבהם ההצלה : (כא) ומהם דברים אשר לא תקוה תועלתם ולא תירא מנזקם . אם תעזבם תקל משאם מעל גופך ולשונך : (כב) ומהם דברים לא תקוה תועלתם ותירא מנזקם : (כג) ומהם דברים תקוה תועלתם ותהיה בטוח מאחריהם . והנה הם הדברים שאחה חייב לדבר בהם . והנה בטל שלשת רבעי הדברים : (כד) ואמר החכם כשתדבר המעט . כי כפי אשר ימעטו דברי האדם ימעטו מעיותיו : (כה) ואמר כשתדבר בלילה השפך קולך . וכשתדבר ביום הבט סביבותך קודם שתדבר : (כו) ואמר תנה סורך בשרה ועצתך על ההרים כדי שתראה סביבך

לב. (ד) מה לי לדבר דבר . פי' למה לדבר דבר כזה אשר אם לא יסופר עלי לא יועילני ואם יסופר יזיקני ע"כ טוב ממנו השתיק' : (ז) מות במדות וגו' פי' נחר לך למות במדת השתיקה מלמות במדת הדבור . מלת מות לחי ליתיד וכדפוס כתוב במדוה ב' פעמים : (יג) עלור נכ"י גם נדפוס כתוב ח' לור : (יד) [חפף] אסונו ואידו ציד לשונו, וזה ג"כ כונחו במלת לחייו נפסוק הכא ר"ל לשונו כי מות וחיים ציד לשון (משלי יח) : [[עמון, אין נדפו : (כג) שלש' רנעי הדברי' פי' תמיד תנצל שלש' הדברי' הראשוני' מארבע' האל'. והחזק באל' רנו' מהם : (כד) ימעטו דברי' נכ"י ידבר [ע"ד נרוך דברים לא יחלל פשע] : (כו) כל הפסוק

סביבך : (כז) ואמר ימות האדם בכשלוך לשונו ודא ימות בכשדון רגליו . כי כשלוך לשונו יסיר את ראשו וכשלוך רגליו ירפא לזמן מעט :

דג יער יתרון מעלת הדברים . (א) אמר החכם דבר האמת טוב מהשתיקה כמנו :

(ב) ואמר כי אנשים גנו לפני המלך אחד הדברים . ואמר המלך חלילה לאל . כי כל כו שוטיב לדבר יוכל לשתוק ודהיטיב : (ג) ואמר לא ימלאנו לבו לדבר אלא מופג או מחליק : (ד) ואמר יש מלה שמחליק ומשיבה נקמה :

לד יער המלך . (א) אמר החכם מי שהמלך תובעו תצר עליו

ארצו : (ב) ואמרו יראו האלהים כפי שיאות לו והמלך לשמוע לו . והתנהגו עם בני אדם בטובה : (ג) ואמרו המלך וההורה שני אהים . לא יעמוד האחר מבילתי השני : (ד) ואמר אל חדור בעיר שאין בה מלך נורא . ושופט צדק . ורופא חכם . ושוק נמצא . ונהר נגר : (ה) ואמר נמשל המלך כאש . אם תרחק ממנו תצטרך אליו . ואם תקרב אליו ישרפך : (ו) ואמר כאשר יהיה המלך כריבך . המעט דבריך כי אתה מנוצח : (ז) ואמר הרע שבכמון אשר לא יוצאו ממנו . והרע שבמלכים אשר ייראהו הנקו . והרע שבארצות אשר אין בו שובע . ולא בטחה . והרע שבחברים הכרית : (ח) ואמר צדק המלך כועיל לעם הארץ . יותר משובע הזמן : (ט) ואמר חברת המלך אף על פי שיש בה כבוד ויקר דומה להר גבוה שיש בו פרי טוב . וכל חיות רעות . העליה אליו קשה . והעמידה בו יותר קשה : (י) ואמרו כשיחמסונו בני אדם נזעק אל המלך . וכאשר יחמסנו המלך אל מי נזעק :

לה יער אהבת האמת . (א) אמר החכם מנוחת החכמים במצוא האמת . מנוחת האוילים במצוא השקר :

(ב) ואמר באמת קיום כל הדברים . ובשקר סורם : (ג) ואמרו כי שר אחד רצה להרוג חכם אחד שהיה חולק עליו בשקר וכאשר הוצא להרוג ראה אשהו שהיתה בוכה אמר לה ולמה תבכי . אמרה לו ולמה לא אבכה . והורגין אותך על לא חמס בכסף . אמר לה ואיך היות רוצה שיהרגוני על חמס שיהיה בכפי :

לו יער העושר . (א) אמר החכם יש שחהיה החכמה נמנזה במסכות והאילת חכסה העושר : (ב) ואמר

עושר

(כז) ימות , מות . וכן ימות השני נמלא דפוס מות : לג . (כ) הדברים , פי' הדברים הטובים : חלילה לאל , דפוס כי , והטעות בה מחסרון מלת האל וממילת כי הכתובה אחרי זה . ושיעור המאמר כך הוא . מי שייטיב לדבר נוכל להאמין כי יכול גם לשתוק ולהיטיב , אבל מי שישתוק לא נוכל לדעת את שיחו כלום : (ד) שמחליק , אין דפוס : ומשיבה נקמה . ע"ד מענה רך ישיב חמה : לד . [(ד) רופא חכם , ע"ד מאמר חז"ל אל חדור בעיר שאין בה אסיה] : לו . (ה) כל המאמר הראשון הזה אינו בכ"י : [עדה"כ חכמת המסכן כוויה

(הבלת ע'') :

מבחר הפנינים

עושר האדם מכסה את כומו ויצידיקו בכוביו ושכל הרש נבוה .
 וחכמתו נחשבת לאולת :

לו שער התפארות הכסילים . (א) אמר החכם הכסילים
 התפארותם בכמון וגנותם

החכמה . והתפארות החכמים בחכמה ומוסר . וגנותם הממין והסכלות :
 (ב) אמרו כי אדם עשיר אחד עבר על חכם והיה לובש בגדי חמורות
 והחכם היה לובש בלויים . אמר לחכם אתה הוא שחברת החכמות
 וקבעת הנימוסות והרבה להמוה ממנו ! אמר לו החכם אין מעלת
 האמת הבגדים החמורות אלא הדיעות הזכות :

לח שער המדות החמורות . (א) אמרו החכמים המדות
 החמורות עשר . דבר האמת .

ואהבת בני אדם . ותת לשואל . והגמול . והטוב . והנאמנות . והכניעה
 לשכן . והכניעה לחבר . וכבוד האורח . וראש כולם הנושט : (ב) אמר
 חכם לחכם כמך אחוז המדות החמורות בעולם הזה ויועילוך לעולם
 הבא . כהיל לעושה עמך רעה וצוה לעשות הטוב . והתרחק מן
 הכסילים : (ג) ואמר המדות החמורות שלש עשרה . היראה . והכבוד .
 וההסתפקות . והסבל . וההודאה . והבושת . והנדיבות . והגבורה .
 והקנאה . והצניעות . ודבר אמת . והנאמנות . והסברת פנים :

(ד) ואמרו עוד המדות החמורות שבע . הסברת הפנים . והענוה .
 וכיבוד הקרובים ושיתן הדין מעצמו . בשעת הרצון והכעס . ושית כייש
 מחבירו . ושימחול . ושימושול ברוחו : (ה) ואמר החכם מי שמדותיו
 ארה . חיו בניעומים בעוה"ז ובעוה"ב : (ו) ואמר השדמת הצניעות
 שבע מדות . לשון רכה . וגמילות חסד . והתרחק מן ההיזק . וירוא
 מן המומים . וסור מהלשון הרע . והאמונה . ולכסות הסוד : (ז) ואמר
 מי שהתנדב יהיה ארון . ומי שהוא כילי יהיה נקלה : (ח) ואמר שנדיב
 אחד נבנס אל אחד המלכים . אמר לו המלך הגידה לי קצת נדיבותיך .

ואמר לו הנדיב טוב שתשמע זאת מזולתי ממה שתשמענה ממני :
 (ט) אמר לו המלך גוזר אני עליך שתאמר . אמר לו מעולם לא ישב
 אדם עמי ושטמתי רגלי לפניו : (י) אמר לו ולמה אמר לו כדי שלא
 יראה שיש לי עליו יתרון ומעלה וחסד . אפי' אם יש לי עליו מעלה
 ויתרון וחסד . ולא הרע לי אדם מעולם שגמלתי לו רעה : (יא) אמר
 לו ולמה . אמר לו מפני שאם היה אדם חשוב ראוי לו . והדין עלי
 למהול לאדם חשוב . ואם יהיה נבל לא אהל עצמי שידברו בי
 הנבלים : (יב) ולא שאל ממני אדם דבר ולא כלאתי את שאלתו . וראיתי
 שחלול פניו תמורת מה שנתתי לו . אפי' אם היתי יוצא מכל קניני :

אמר

לו . (ב) ממנו . פי' עליו : לח . (א) והגמול והטוב , תחת שתי המדות האלה
 נמלא כדפוס והגמול הטוב , וח"כ תחסר מדה אחת : (ד) תחת הסברת
 הפנים נמלא כדפוס ושיודה בלמת על ענמו . והיא ג"כ מדת ושיתן הדין
 מעלמו : מחבירו , מעלמו : (י) אפילו אם יש לי וכו' . אין כדפוס :

(יג) אמר לו המלך יאות לך שתהיה ארון בעמך ובזולתם: (יד) ואמר אין הדיב מי שהתנדב על מי שהתנדב עליו וקרוב מי שקרבו. כי זה גמול. אבל הוא נדיב מי שהתנדב על מי שלא התנדב עליו וקרוב מי שהרחיקו: (טו) ואמר מי שחננו הבורא ארבע מדות אלה לא יזיק לו מה שנמנע ממנו מן העולם. דעת נוחה. והסדר במוזן. ודבר אמת. והאמונה: (טז) ואמר שני דברים לא יתקבצו לעולם. הכוב. והצניעות: (יז) ואמרו הנפש הטובה והשכן הטוב. והרירה הטובה והבגדים הנקיים. מאריכין ימיו של אדם בטובה: (יח) ואמרו מי שחננו הבורא נפש טובה הוא מבני עוה"ב: (יט) ואמר מה הוא היחס הגדול. אמר גמילות חסד לבני אדם: (כ) ואמרו לדעת הנוחה תחלה ותכלית. תחלתה החכמה. ואחריתה השלום. ומי שרעתו נוחה חייו בטוב. ושמחתו מתמדת. ולא יצערו אותו הפגעים: (כא) ואמרו לפחתים במה היית ארון לעמך. אמר בהרבות האכסניא. ועזיבת החנף. ועזרת הדלים: (כב) ואמר אני תמה ממי שיקנה העבדים בממונו. ואינו קונה בני חורין בטובתו: (כג) ואמרו מי שהתמיד חמשה יגיעוהו ויטיחוהו. התרחק מהזיק. והדעת הנוחה. והתרחק מן החנף. והמוסר הטוב: והמעשה הטוב: (כד) ואמרו הגדול שבבני אדם מי שרעתו נוחה מכולם. ואחותו טובה מכולם:

לט שער בור האזהבים. (א) אמר החכם מי שמניח ביקור

אוהבו חומס נפשו: (ב) ואמרו מי שמבקר מי שיכבד עליו יפגע בוז וקלון: (ג) ואמרו בקר לעתים רחוקים תוסיף אהבה: (ד) ואמר אם תרצה שישנאוך בקר תמיד. ואם תרצה שיוסיפו בך אהבה בקר לעתים רחוקים: (ה) ואמר שרח מיל לבקר חולה. וסרח שניב להכנסת שלום בין בני אדם. וסרח שלשה לכבוד הבורא: (ו) ואמר השמר מהרבות הביקור. כי היא סבת ההרחקה כי הגשם יקוצו בהתמדתו ויתפללו עריו כאשר יעצר:

מ שער ביקור החולים. (א) אמר החכם ביקור החולים מן האדם

הכבד קשה לחולה יותר מהליו: (ב) ואמרו שאדם אחד בקר החולה והאריך לשבת. אמר לו החולה אם יש לך בביתי מאומה או אני הייב לך כלום קחו ולך: (ג) ואמרו על אחד שהיה חולה. שאמרו לו ממה אתה כואב. אמר מרוב עוונותי: (ד) אמרו מה אתה מתאוה. אמר להם הכפרה. אמרו לו נקרא היופא. אמר להם הוא החלני:

מא

(יד) מלות שהתנדב על מי הראשונות. אינן נדפוס: (יז) והבגדים הנקיים גם מלת בטובה אין בכ"ו. [כעין מהמרים בשבת שלש' דברים מרחיבין דעת שג' אדם וכו' דירה נאה וכו' ע"ש]: (כ) חייו בטוב. בחייו. (כא) לפחתים פי' לאחד הפחות. ונדפוס למדיב: (כד) ואחותו, ואחותו: לפי. (כ) שיכבד עליו, פי' שיהיה למשא כבד על האוהב. או מי שמתכבד על המבקר. וכבר נזכר מהאמר זה בשער י"ח ס': [(ג) (ד) ע"ד הכתוב במשלי הקר רגליך מניח רעך]:

מא שער אבדת אודה הנאמן . (א) אמר החכם שני דברים אין בעולם יותר מעשים מהם.

ובכל יום ויום יוסיף מעוטים ממון מהתר שתוציא אותו לשם שמים .
 ואוהב נאמן שתבטח בו : (ב) ואמר אדם לחכם הורני על אדם שאשב עמו . אמר לו זאת אבדה שאיננה נמצאה :

מב שער הורות דרך ישרה . (א) כתב החכם אל בנו . שדום לך בני . הבן כתבי ותן לך

לעצתי הטובה . ותוכחתי אל תמאס : (ב) והטה אונך לאמרתי . ועשה מה שכתבתי . תשכיל ותצליח : (ג) ואל תתעסק בזולתו . ואל תשתדל בבלעדיו . ואל תחשוב בלתו : (ד) ודע כי החכמה בלימוד . והלימוד

בהכנה . והתמדה . והחריצות : (ה) כי היראות אינן עורות . אבל הלכבות הם העורים : (ו) על כן עיין בכתבי . וחשוב במה שיש בו .

כי לא תועיל פתיחת העין כאשר יהיה הלב עור : (ז) ולא יעזו כריית האזן ולא יועיל גודל הגוף וארכו כשיהיה הלב רק מן השכל : (ח) הלא שמע' החכ' אמר אין רא' העין מועיל' כשהלב עור : (ט) וכמ' יש מבני

אדם שירהיבך מראהו וכאשר ידבר יחשב לאלם : (י) ודע כי המוכיח את שאינו נוכח . והמלמד את שאינו למד . כמנגן בין המתים . או כצועק אל הגלולים : (יא) והמשכיל הנלכב יספיק לו המעט מן

התוכחות . והמלה האחת מן החכמה יקבענה לחובה וישים הדברים דמיונים . וישקל קצתם בקצתם : (יב) יחכמוהו הנסיונות ורחב לבו

לדעות . והרגיש לדברים הנעלמים : (יג) וכבר אמר החכם לבנו דע כי המוסר ראש השכל והשתיקה כוללת החכמה : (יד) ובקשת החכמה פתח הטובה . ומלבוש האהבה . ובקשת האילת פתח הרעה . ומלבוש

השנאה : (טו) והמחילה טובה . והאמונה תפארת לאדם והיושר הטוב שבחברים : (טז) והחכמה נחלה טובה והכזב מפחח האשמים והחונף

גורם רעה וחגורת שנאה : (יז) והעבירות משכחות הטענה . והמהירות מחלישות העצה . והחלישות העצה מריע המוסר . ורוע המוסר מוריש

הביזיון . ומצמיח התגרה : (יח) ורב השחוק סימן השופה . מי שהראה שינוי נתמצט מוראו : (יט) והשקר מעשה הקצור . והמבוא הרע

החשך . וחברת הרעים מפסדת האמונה : (כ) וחברת הטובים מוסיפה השכל ומחיה הלב . ומזכרת הרעת . ומאירה הפנים . ומפרסמת

הטוב : (כא) ומוסר מוסיף בזריזות המשכיל . וכמה איש שכל מבני מוסר

מא . (א) מהתר , פי' ממון כזה צהיתר : (ב) שאיננה נמצאה . לא מלאתי , זה המאמר מחר כנר בשער כ' ג' : מב . (ז) ולא יעזו כריית האזן . אין ככ"י .

ואולי ז"ל ולא יועיל : כמו צהשאר : (י) בין , אל : (יב) ורחצ לבנו לדעות , לרחצ לבב הדעות : (טו) גם (טז) אינם ככ"י : (יז) והחלישות בענה , אין בדפוס : (יט) והשקר מעשה הקצור . פי' שאין לו קיום עומד . כמו שקר אין לו רגלים : וכמה וגו' , פי' כמה צווי לאיש שכל אשר אין לו מוסר :

מוסר בזו לו בשכלו . ולא הועיל השכל מבלי מוסר . ואלו קנה מוסר היה מוסיף מערה ושכל וזריות : (כב) ולולי המוסר היו בני אדם שוים . אבל יתרון קצתם במוסר הטוב : (כג) ואודיעך כי השוטה אין לו רפואה . והוא מרוד שאין לו תקנה : (כד) והמשכיל פאר לעצמו . וברכה לנפשו . וכבוד לביתו . ותפארת לחביריו . ויקר למשפחתו . והוא מנשא את נפשו ומכניעה כאשר יחפוץ : (כה) ואם יהיה המשכיל רש ויהיה לו לדבר אל המלך ישב עם הגדולים . ויכנס עם השרים . וישבחוהו בני אדם . ויתאוהו מכיריו . ויתפארו בו אוהביו . וייראו אותו שונאיו . והוא מיסר את נפשו ורועה אותה : (כו) ואמר החכם אין למשכיל מוכיח נפשו כנפשו ואין לבכיל מוכיח כמשכיל : (כז) ואין מנהיג לבני אדם כבעל הנסיונות המשכיל . ואין אוהב נאמן כנדיב . ולחכם לב יקרא נכון . ולא למד האדם אלא שידע . והימים יחכמוך במה שלא ידעת . ולא יועיל המוסר למי שאינו מבין : (כח) ואמר החכם כשתשאל על אדם תשאל מי רעהו . כי כל אדם יעשה מעשה רעהו . על כן כשתהיה בתוך עם התרע לטוב שבהם . ואל תתרע לרע פן תרע כמוהו : (כט) ודע כי האויל אם יהיה נמצא לא ישאלו עצתו . ואם יפקד לא יפקד . ולא יהיה נכבד כל ימיו : (ל) ואם יהיה במושג החכמים ישמע הדברים ולא יבין ויראה הענינים ולא ירגיש : (לא) השמר לך בני מהתעלם מן החכמה . ומגעול בה : (לב) והזהר מן הדיבור הרע במושבות ומן השיחה לפני חכמי תורה . ומן השחוק בתוך החכמים : (לג) ושמע לחכמי תורה . והכנע לחכם . וכד לגדול . ורפה כנפך לקטן . ועזוב החנף והגאווה . כי הם מזיקים לאדם . והן מן השגעון וקלות הדעת : (לד) ודע כי מדות הנדיבים אהבת בני אדם והתעלם ממומיהם . ועזיבת הנטירה לחוטא . והמחילה למריע . והסברת פנים לדל . וכבוד האוהבים : (לה) ואל תחשש על עניני בני אדם . ואל תחקר על הדברים . והסתכל במה שצויתך . וצורך יעודך :

מג שער מצות החכם לבנו . (א) אמר החכם לבנו . בני אל

תקבל השררה על אנשי עירך . ולא תבזה לדבר הקטן כי יבוא ידיו גידול : (ב) ולא תחזק עם אדם בעסן . כי אתה מצער אותו : (ג) ואל יתקבצו במושכך שני אנשים חולקין לנצוח : (ד) ואל תשמח בנפול אויבך כי לא תדע מה יבואך : (ה) ואל תראה היכולת בעת הגבורה . כי אינך יודע איך יחזור הזמן עריך : (ו) ואל תלעג דטעות זורתך . כי אינך מושל באמרי פיך : (ז) וקבר טעות בני אדם בדמות הנכונה כפי יכולתך : (ח) ואל תתן אהבתך לאוהבך בפעם אהת : (ט) ושים האמת תמיד לעומתך תנצל כל ימך ותהיה לעולם בן חורין : (י) ואמר החכם לבנו בני דע כי ראש

כי לא יועיל השכל בלי מוסר : ואלו . ואשר : [(כח) הימים יחכמוך . ע"ד הכ' בישיבס הכמה ודרך ימים תבונה] : (לא) כל המאמר אינו כדפוס : מג . ליד י גדול , לדבר הגדול : (ג) שני , אין כדפוס :

ראש האמונה יראת האלהים . ושמוד מצותיו : (יא) בני דע כי האלהים יעד השפלים להגביהם והגבוהים להשפלים . על כן השפל עצמך כדי שינשאך האלהים : (יב) בני אל תאחר התשובה כי המות יבוא פתאום : (יג) בני הרבה מהאוהבים . ואל תתן לבך למעשה למי שהרע דך : (יד) בני אל תכביר אשתך ביופי אשת זולתך . כי החשק מתעה השכל וכבר התעה מי שהיה חכם ממך : (טו) בני חשוב נפשך רש ואם תהיה עשיר . מפני שאתה נפרד מן העושר : (טז) בני אל תעמוד לפני המלך כשהוא כועס . ולא בפני הנהר כשהוא שוטף : (יז) בני אל תגזור דבר עד שתועץ את מי שיושר אותך : (יח) בני ירא מרעי בני אדם והזהר מטוביהם : (יט) בני שים קנייניך בעולמך אשה טובה . וחבר טוב . תנוח אל האשה בבואך . ואל החבר בצאתך : (כ) בני אין עושר כבריאות ולא נעימות כלב הטוב : (כא) ונאמר מי שקפץ ידו מן הדלים ישרים האלהים בממונו המלכים : (כב) ונאמר הדיבות ההרגשה הנכונה עם קבלת ההתעלמות : (כג) ונאמר הענינים שלשה . ענין שטובתו נראית . דבק בו . וענין שרעתו נראית . סור ממנו . וענין שיש בו ספק השלך יהבך בו על האלהים : (כד) ואמרו אל תרכו לדבר מבלי זכר האלהים . פן יקשה לבבכם . כי הלב הקשה רחוק מהאלהים . ואל תביטו בחטאי בני אדם מפני שאתם גדולים . ותשכחו חטאיכם : (כו) ואמרו מי שנקא מן שרשה לא יחסר שלשה מי שנקא מן הכעס יגיע אל היקר . ומי שנקא מן העבירות יגיע אל הכבוד ומי שנקא מרוב התאוה . יגיע אל הגדולה : (כז) ואמר מדות האדם מקראי לבבו . וכפי עצת האדם ושכלו תהיינה מדותיו : (כז) ואמר כפירת הטובה נבדה . וחכרת הכסיר רעה חולה : (כח) ואמר לא נוקש אדם שהכיר ערך עצמו . ולא התחרט מי שעצם עיניו : (כט) ואמר מי שהוא חושב טוב על בני אדם איננו מבין עניני הזמן : (ל) ואמרו לא תשלים החכמה לאדם עד שיהיה מוקדם בשלשה . מאוחר בשלשה . נקי משלש' . סומך על שלש' : (לא) השלשה המוקדמות . השכל . הענוי . והדבר : (לב) והמאוחרות . התנף . והמהירות . ועיזבת המועצה : (לג) והשלשה שיהיה נקי מהם . החמדה . והחשק . והכזב . כי מי שיחמד

[[יא] ע"ד מקים מעפר דל וגו'] : (יב) המות , ע"ד שזכר יוסף אחד לפני מיתתו . ונדפוס הפגע : (יג) למעשה . פי' לעשות רע : [[יד] חכם ממך . מורה על שהע"ה] : (טו) נפרד וגו' . פי' כי העושר לא ילך אחריו ויפרד ממנו ביום מותו : [[טז] ע"ד נהס ככפיר אימת מלך (משלי כ')] : (יז) גם (יח) אינם נכתיב' יד . ופירש מטוביהם אפילו מן המונחרים שבהרעים [על דרך טונתן של רשעים אינה שלמה , ועל דרך טונס כחך (מיכה ז')] : (כז) התעלמות . פירש לא תתעלם מזולתך . ונדפוס קבלה על עלויות ואין לו שחר : (כה) מן מי שנקא השני עד הכבוד אין נכתיב יד : התאוה . הכליות : (כו) מקראי לבבו . פי' על פי מדות האדם נוכל לקרות מצימות לבבו . ול"נ שרריך להיות מקירות לבבו : (כט) חושב טוב , פי' מי שיחשוב עלמו טוב יותר על שאר בני אדם . ואולי יש לגרום חושך טוב מכני אדם : (לא) והדבר , גרסת המפרש היא ויראת ה' :

שיחמד יארב. ומי שחשק תעה. ומי שכוב לא יועיל בכזו ויחמד
 כאמת: (לד) והשלשה שיסמוך עליהם. אריכות אפים. והשתיקה.
 והסבל: (לה) ואמר החכם מי שיוכל למנוע עצמו מארבעה. ניצול
 מארבעה. המהירות. והעיקשות. והגאווה. והעצלה. כי פרי המהירות
 החרטה. ופרי העיקשות העזות. ופרי הגאווה השנאה. ופרי העצלה
 כשלון: (לו) ואמר מי שהתרפה לא יגיע אל הרפואה: (לז) ואמר
 שמתקן את סתרו יתקן הבורא גליו. ומי שמתקן ענין אחריתו יתקן
 הבורא ענין עולמו ואחריתו. ומי שמתקן מה שבינו לבין הבורא
 יתקן הבורא מה שיש בינו ובין בני אדם: (לח) ואמר החכם שלשה
 דברים מרגישין עמהן בגירות, המוסר הטוב, והתרחק מן ההיזק.
 וסוד מהעבירות: (לט) ואמר החכם לכנו בני הכן כספך ומחיתך
 ותורתך ליום ניערך: (מ) ואמר ירא מישיבת הכסיל כאשר תבטח
 בישיבת החכם: (מא) ואמר מי שהוא סובל חברת הכוזב הוא רע
 ממנו. והרשע איננו שם על לבו מה שידבר. והירא הוא פוקד
 דבריו: (מב) ואמר מי שישמר מן הכוזב מושל בלשונו וימעט חטאו:
 (מג) ואמר כאשר ישבתוך בני אדם כמה שאין בך. דאג ואל תשמח:
 (מד) ואמר מי שמתרחק מן החטאים נצל מן המומים: (מה) ואמר
 טוב רחוק נאמן מקרוב מרמה: (מו) ואמר על כל דבר שלמון ואין
 להתחבר על הנכונה כשאילת העצה. ולא התמדת הטובות בדבר
 כהענקה: (מז) ואמר מי שגנה ענין עצמו בגלוי ישכח לו בסתר.
 ומי שהראה מום נפשו כבר שכחה: (מח) ואמר כשתראה אדם מספר
 כך טובה שאין בך אל תבטח בו: (מט) וכשתראה שני בני אדם
 מתחברים שלא לשם שמים סופם להפרד שלא לשם שמים: (נ) ואמר
 דין הכסיל שהוא משבח להפך מה שיודע המשובח בעצמו: (נא) ואמר
 מי שהיו בו שלשה דברים כבר נשלמה אמונתו. כשהוא רוצה אין
 רצונו מוציא אותו אל השקר. וכשהוא כועס אין כעסו מוציא אותו
 מן האמת. וכשהוא יכול אינו שולח יד כמה שאינו שלו: (נב) ואמר
 שני דברים לא יתחברו. הנפש הטובה. והכילות: (נג) ואמר ששה
 אינם נמלטים מן הראגה. עשיר שנורש. ועשיר שמפחד על ממונו.
 והנוטר. והחומר. ומי שמבקש מעלה שאין ראוי לה. ומי שמתחבר
 עם אנשי המוסר מבלעדי מוסר: (נד) ואמר שלשה ראוי לחסול עליהם
 יותר מכל אדם. דעתן שמנהיג אותו משוגע. וצדיק שמושל בו רשע
 ונדיב שהוא צריך לנבל: (נה) ואמר שהאדם תפס על חבירו בקהל.
 ואמר לו הגיעני כי דברת בגנותי. אמר לו חברת הרעים מכיאה
 לחשוב רע על הטובים: (נו) ואמר שלשה אינם נודעים אלא בשלשה
 דברים העניו בעת הכעס. והגבור במלחמה. והאזהב בעת הצורך
 אליו

(זו) עולמו ואחריתו. פי' עולמו הזה ואחריתו בעולם הבא: (מא) פוקד.
 פי' מונה או סופר: (מט) שלא לשם שמים. אין נדפוס: (נ) פי' המשוכה
 יודע נעלמו כי אך תהפוכות הם שנתי הכסיל: [[נא) כי הכעס חני הטעות,
 כמאמרם בא לכלל כעס בא לכלל טעות]: (נג) מעלה. חכמה: (נד) שלש'. נדפוס
 שלשה דברים, נטעות: (נה) הגיעני, פי' בא אלי:

אליו : (נז) ואמר שמלך אחד ציוה להרוג אחד משריו . ומצא בתגורתו כתוב . אם הגזירה אמת החריצות שקר . ואם הבגד בטבע . הבטחון בבלתי אנשי האמונה עצלה . ואם המות אורב לבני אדם . הבטחה בעולם שגעון : (נח) ואמר החכם אין רש ורעב כחריצות . ורעבון הנפש . ואין עושר כמו ההסתפקות . ואין שכל כמו ההנהגה . ואין חסידות כיראה . ולא יופי כדעת הגוחה : (נט) ואמרו אל תשיב אל הכסיל כמעותו כי תלמדנו חכמה וישנאך : (ס) ואמר אני ירא מחמוס מי שאיננו מוציא עלי עוור זולתי הבורא : (סא) ואמר החל בנפשך למונעה מתעותה . וכאשר תמנע תקרא חכם . ותהיה תוכחתך נשמעת אם תוכיח . וימשכו בני אדם אחד דבריך . וילמדו ממעשך :

(סב) ואמר כשיתקבצו לאדם היראה והצדק אין מויק לו החסרון :

מד שער הפרישות מעולם הזה . (א) אמר החכם מזולתו העוה"ז על הבורא שאין

ממרים אותו כ"א בו ואין מגיעים אל מה שיש אצל הבורא כ"א בהנתתו : (ב) ואמר אין מבקשין העולם אלא לעושר ולמנוחה ולכבוד . ומבקש העולם לא יגיע אליהם . והפורש ממנו יהיה יקר בעזיבת הבקשה מבני אדם . ועשיר בשמחתו בחלקו . ומניח לגופו בהוצאות העולם מלבו . ומגיע אל בקשתו בלא טורח ובלא עמל : (ג) ואמר אין ראוי לחכם שישימת לרוב הממון ולא שיאבל על מיעוטו . אבל ראוי לחכם שישימח בשכלו . ובמה שקדם ממעשיהו הטוב , מפני שהוא בטוח שאין שוללים אותו מה שקדם . ואיננו נתפש על זולתו : (ד) ואמר בקש מה שאתה צריך לו . ועזוב מה שאינך צריך לו כי בעזיבת מה שאינך צריך לו השגת מה שאתה צריך לו : (ה) ואמר מי שאוהב החיים יהיה שפל : (ו) ואמר זכור עם כל טובה סורה . ועם כל צרה התקוה לאל שיעבירנה . כי בזה תתמיד הטובה ותנצל מן החטא : (ז) ואמר מי שאינו רוצה בגזירות הבורא נפשו דואבת על העולם . ומי שאינו רואה שיש לבורא עליו טובה אלא במזון וכסות הוא בער . ומי שמביט אל מה שיש ביד זולתו תארך דאגתו . ואינו מעלה

(ח) זוה להרוג . הרג : ואם הכגד בטבע . פי' אם נגידת איש נרעהו נאם צע"כ ונולדה בטבע . אז יהיה הכעמון בבלתי אנשי האמונה רק עללה : (ט) חכמה . אין כדפוס : (ס) מוילא עלי עוזר . פי' מי שאין לו עוזר אחר כי אם הבורא . כמו גר ויתום ואלמנה : ותחת מוילא עלי כתוב כדפוס עליו : (סא) החל . מן ויחל משה . אז מן החלות להראות את עבדך : (א) אמר החכם מזולתו וגו' . פי' מי שמסליך עוה"ז אחרי גוו כשכיל הבורא הוא נקרא חכם . אז שחובה לזולל העוה"ז כשכיל הבורא . מפני שאין ממרין הבורא כי אם בעוה"ז ואין מגיעים אל דעת הבורא כי אם בהניח העולם אחריו . וכדפוס מזולת : (ב) אליהם . אליו : ועשיר וגו' . פי' הוא יהיה עשיר בשמחו בחלקו : כהולאות העולם מלכו . פי' שיולא תאות העולם מלכו :

מבחר הפנינים

מועלה לכעסו ארוכה: (ח) ואמר מה יהרון הרש על העושר כי אינך רואה אדם שממרה הבורא להתרושש אך להעשיר: (ט) ואמר אין האדם הומה על העולם עד שתדבק בנפשו ארבע מדות. רש שאינו מגיע אל עושר. ודאגה שאין לה סוף. וטרדה שלא יפנה ממנה. ומאויים שאין להם תכלית: (י) ואמר מי שיקרה נפשו בעיניו קטן העולם בעיניו: (יא) ואמר איזה היקר בבני אדם אמר מי שאינו משגיח על עולם ביד מי הוא: (יב) ואמר ממה שייטיב החיים וידחה האבל, שידע האדם ערך העולם אצל עצמו. וירכו אצל העולם: (יג) שכבר נאמר כי מי שיקל אותו יכבדנו. ומי שיכבדנו יקל אותו. מפני שאחרית עשרו רש. וסוף גדולתו שפלות. ועקב שלותו מדוה. והאדם בו כפרי באילן. אם לא יפסד באחד מפגעים כאשר יבשל יבול: (יד) והוא עוד כמו שסבבוהו החיות ופגע האויבים בכל מוצא ומבוא שאם ינצל מקצתם יטרפוהו קצתם: (טו) ומי שהוא יודע העולם הידיעה הזאת לא ישמח לטובו. ולא ידאג לרעתו. כאשר אמר החכם העולם רבו יגונים ומה שיהיה בו מששון הוא ריוח: (טז) ואמר איזה הוא נדיב אמר מי שהתנדב בעולמו לתקן אחריתו: (יז) ואמר חשוב לעולמך כאילו תחיה לעולם. ולאחריתך כאילו תמות אחרת: (יח) ואמר אין במדות הטובות כשתים. יגיעה ללא עולם ושפלות ללא זולות: (יט) ואמר הגדולה עם השפלות. והכבוד עם היראה. והעושר עם ההסתפקות: (כ) ואמר ההכבד לחביריו יהיה נקל בעיניכם המות כי מרתו כיראתו. ואמר רפואת הנפש. האמת והצדק. ונוקה השגת התאות הבהמיות: (כא) ואמר מותו ברצון תחיו בטבע. ואמר המות שתי מיתות. מיתה רצונית. מיתה טבעית. וממית נפשו מיתת רצון תהיה מיתתו הטבעית חיים לו: (כב) ואמר מי שאוהב נפשו ימיתנה מרצונה: (כג) ואמר מי שאוהב את הקנינים מקור האבל המעיטו בקנינים תמעט דאגתכם: (כד) ואמר טוב שתכאב לאנשי הצרות משתשמח לאנשי הנעימות: (כה) ואמר דמיתי האדם בבקשת העולם כצמא שהגיע אל מים מלוהים כל אשר שתח מהם הוסיף צמאו: (כו) ואמר דומה האדם בבקשת העולם לכלב רעב מצא עצם לעם אותו. יצא הדם מפיו וחוא מוצץ הדם וחושב כי הוא מן העצם והוא מרמו: (כז) וכן האדם בעוד שהוא מתעסק בעולמו בבלתי עבודת הבורא הוא חושב שהוא קונה, והוא מפסיד, מפני שהוא נתבע על מעשהו: (כח) ואמר מי שלא דאג על קוה שלא הגיע לידו. נחה נפשו. ודך שכלו. וארכו ימיו: (כט) ואמר תחלת מקראי האבל אהבת העוה"ז: (ל) ואמר מי שהתאבל על העולם התקצף על אלהיו.

ואמר

(ח). מה יתרון וגו'. פי' מה גדול היתרון: (יב). ממה. מי: (טו). אחרת. למחר: (כ). בטבע. פי' על פי חקי הטבע. שהוא צמונה: (כב). מרלוה. אין צדפוס: [(כג) המעיטו וכו']. כאלמרס בלכות מרבה נכסים מרבה דאגה. [(כח) ע' דברי הרמב"ם צמונה פריקס פ"ז בלורו על הכתוב למען ספות סרוה וגו']:

דאמר אדם אחד שאמר לחכם צוני הורני אמר לו אל תהי שמח במה שהגיעך מן העולם ואל תדאג על מה שלא הגיע אליך ממנו. והיה שמח במה שהקדמת ודואג על מה שהנחת. ופחד ממה שאחר המות: (לא) ואמר שים החרטה מדתך, תגיע אל השמחה באחריתך: (לב) ואמר איזהו המצליח בסחורתו הטובה אמר זה המוכי הכלה בקיים: (לג) ואמר מומי העולם שאינו נותן לשום אדם מה שראוי לו. או יוסיף לו. או יגרע לו: (לד) ואמר מי שמתחכם לדבר בעכירה יהיו רהוק מתאותו. וקרוב אל מגורתו: (לה) ואמר מי ששם עבודת הבורא מסחרו יבואהו הרוח מבלי קין: (לו) ואמר הפרישות מעוה"ז פנאי הלב ומנוחת הגוף. ואהבת העולם טרדת הלב ויגיעת הגוף. ומי שידע בוראו לא ידאג לחסיון. ולא ישתומם לא מן הטרף ולא מן בני אדם: (לז) ואמר מי ששם דאגתו אחר הבורא יעביר ממנו דאגת העולם הזה ודאגת העוה"ב: (לח) ואמר לכל לבב יש דבר שמטרידו והטרדה בעולם משברת העצמות ומכלה הכח: (לט) ושאל החכם האיך ענייך. ואמר מה יהיה ענין מי שהוא כלה בעמידתו. ונגוע בבריאותו. ונפגע מצד בטחונו: (מ) ואמר לחכם פלוני קנה הון גדול. אמר קנה ימים שיוציאנו בהם: (מא) ואמר שהמלך הודו נתן לאחד מעבדיו העומדים עליו כתב. ואמר לו כשתראה אותי כועס הרבה תנהו לי: (מב) והיה כתוב בו. הרפה כי אינך אלוה. אבל אתה גוף כלה שיאכל קצתו את קצתו. וישוב בקרוב רימה ועפר: (מג) והיה למלך שבא עבד קטן. ציוהו שיעמוד לפניו בעת שיצוה להכות בני אדם בשוטים. ויאמר אדוני זכר יום הדין: (מד) ואמר שחכם מכר קרקע בשמונים אלף דינר. אמרו לו למה לא תקצה הממון הזה לבנך: (מה) אמר אני אשימנו כולו מטמון לעצמי אצל הבורא ואשים הבורא מטמון לבני. ונתן אותו כולו לצדקה: (מו) ואמר לחכם מת פלוני בעור שהוא בחוזק בריאתו. אמר חישנו בריא מי שהמות הלוי בצאורו: (מז) אמר שחכם ראה אדם אחד דואג. אמר לו אם דאגתך על העוה"ז. כבר הניח לך ממנו הבורא. ואם דאגתך על העוה"ב הבורא יוסיף לך דאגה: (מח) ואמר כאשר יבחן הנלבב את העולם ימצאנו אויב שלו בש כסות אוהב: (מט) ואמר שחכם חלה. שאלו אותו היאך עניינו. אמר ומה יהיה עניין מי שרוצה ללכת בדרך רחוקה מבלי צדה, וירר אל בור במדבר שממה מאין מיס. צוה לֵבֵא לפני המלך שהקדים להתרות בו מבלי טענה. ומי

(לא). שים החרטה. פי' התחרט על מעשיך הרעים וחטאיך: (לד) נענירס. ענירס: (לה). מבלי קין. פי' כי לא תלטרך לקרן לעשות בו מסחר וקנין: (לח). הכח. המוח: (מט). לווה. בדפוס לווה. ופי' שם המפרש שולאל"ו בלעו. והטעות בא לו כי נוסחא אשר לפניו נחסרה מלת מים הקודמת לה. וע"כ שנה מלת לווה למלת לווה. וכן שנה מלת לנזח שחתי זה למלת ויבוא.

דמי שפוגע באלה הצרות מה יהיה עניינו : (ג) ואמר לו ואחר כל זה מה יהיה . אמר מי שקנה הרב במעט והכיר כל אלה הצרות . ומשל בתאות העולם הקטן בעבור העולם הגדול . אשריו ואשריו : (נא) ואמר שנמצא בארץ רומי אבן כתוב עליה בכתב רומי . בן אדם עשה בעוד שתוכל לעשות . והשלך על הבורא יהבך . ואל יבואך רוב תאותך לחטוא . ואל תתן אל לבך דאגת יום שלא בא . שאם יהיה מימך יביאוהו הבורא על כרחך : (נב) ואל תתמה על קיבוץ הממון כי כמה בני אדם מקבצין לבעלי נשותיהן . והמעטת האדם על עצמו ריבוי באוצר זולתו . והמשכיל מי שנכח בדברים האלה ועשה בהם : (נג) ואמרו שנמצא בארץ יון על שער מדינה חרבה אבן כתוב עליה בכתב יוני . בן אדם אלו היית מעיין במעט מה שנשאר מימך היית מואס במה שתקווהו ממעט מאויך . והיית מקצר מחריצותיך ותחבולותיך : (נד) כי אחרייך להתחרט יום שתמעד גלך וימסרוך בני ביתך ואנשיך ויניחוך קרוביך . ויפרדו מעליך אוהביך . ולא תשוב עוד לביתך . ולא תוסיף עוד במעשיך : (נה) ועוד היה כתוב בה בן אדם רצית מן העולם בתאוה כלה . ומנעמותיו במה שהוא חולף ומתונו במה שתוציא תקבץ לנפשך העונות ולבני ביתך הממונות . וכאשר תמות תשא עונותיך אל קברך ותניח ממונך לבני ביתך : (נו) ואמר אדם אחד לחכם כמה רשך גדול . אמר לו אם היית יודע מה הוא הרש הייתה טורדת אותך החמלה על נפשך מהחמלה על החכם : (נז) ואמרו שחכם אחד היה במדינה והיו אנשיה בצרה גדולה . והיה מדבר דבריו ולא היה מרגיש לצרה . אמרו לו הלא תצטער במה שבני אדם בלמן הצער . אמר להן לא . אמרו לו ולמה . אמר אם הייתי רואהו בחלום לא הייתי מרגיש בו בהקיץ . על כן לא אצטער על זה שאני רואה : (נח) כי כאשר אסוב אל השכל האמת יהיו כל עניני העולם כחלום . והעצה הברורה כהקיץ : (נט) וכמו שהנר עין האור כן השכל עין הנפש . וכאשר השמש אור העולם כן הנפש אור הגוף : (ס) ואמר כי נמצא בארץ ישר כתב כתוב על שלשה קברים על האחד כתוב עליה . איך ינעם בחיים מי שיודע כי הבורא ידינהו על זוטוב ועל הרע . ויגמלהו בפעלו : (סא) ועל הקבר השני כתוב . ואיך ינעם בחיים מי שיודע כי המות יבואו פתאום . ויסירהו ממלכות וגדולה . וישכינהו בבית וזשך המעותד לו : (סב) ועל השלישי כתוב . ואיך ינעם

(נא) . דאגת . לראות : (נב) לנעלי נשותיהן . פי' כי לא ינטח האדם להאריך ימים על אשתו . ויקנן ממנו לנעל אשתו שאחריו . וזמם שימעט האדם להרבות אולצו . יגדל אולץ זולתו : (נו) . היתה טורדת אותך החמלה . כלומר לו הכינות כי הרש אינו בשלילת הכסף רק בשלילת החכמה . ואי היית ערוך יותר נחמוץ על נפשו מלחמול על החכם . כי החכם אינו רש : (ס) בלחך ישר . בלחך ערב : כל המאמר (ב)

ינעם בחיים מי שהולך אל מערה שמכלה מראהו . ומשנה זוהר פניו ומכלה גופו ועצמותיו : (סג) ואמר החכם כמה פוגע ביום שלא ישליסהו . ומיחל למחרת ואיננו מימיו : (סד) ואמר אלו הייתם רואים קצביו והליכותיו הייתם מואסין הממון ותהפוכותיו : (סה) ואמר בן אדם טורח במה שיניח ליורשיו והקבר יורש במה שיטרח לו האדם : (סו) ואמר השוב שבעולמך מזוג . לא תאכל ממנו דבש כי אם מעורב בארס . וכאשר ישלם דבר שתקוה תועלתו צפה לסורו כשתשמע בשלם : (סז) והתפארך בעולם הזה הוא הבו והחסרון ויראת האל העז והכבוד :

מה שער החריצות . (א) אמר החכם מי מכני אדם דאגתו

ארוכה . אמר מי שאין לבו בטוח בטרפו :

(ב) ואמר הרואג שלא יתם יגונו . והיגע אשר לא תהיה לו מנוחה .

המגביר זולת החריצות על יקר ההסתפקות . והמבקש יותר מדי

ספוקי . וחומד בני אדם במה שחננם הבורא : (ג) ואמר שחכם אחד

עבר על אדם אחד . אמר לו היאך חריצותיך לעולם . אמר אני רודף

אחריו : (ד) אמר לו השגת ממנו דבר . אמר לו לא כי אם מעט

מזער : (ה) אמר לו אם לא השגת מהעוה"ז שאתה רודף אחריו כי

אם מעט מזער . מה תשיג מהעולם האחר שאינך רודף אחריו :

מו שער הרש . (א) אמר החכם אין רש יותר ממי שאיננו שמח

בחלקו ולא תשבע עינו : (ב) ואמר אין רש כעשיר

שלבו בטוח מן הרש . ואמר הקבר ולא הרש : (ג) ושאלו אדם אחד

איך ענייך . אמר ומה יהיה ענין מי שאבד ממונו ונשאר מנהגו :

(ד) ואמר תן למי שתרצה תהיה נגידו . והתיאש ממי שתרצה תהיה

כמוהו . וכבד מי שתרצה תהיה מכובד ממנו . ותצטרך למי שתרצה

תהי' נקל בעיניו : (ה) ואמר כשימעט הון האדם אין בניו רוצים את

דעתו . ומשיבין את דבריו ואת מצותיו :

מו שער זלות השאלה . (א) אמר החכם אל תחשוב מה

שתמצא ירך ותגיע אליו יקר ממה

שתחלל בו מעלתך ותכלה זוהר פניך . כי מה שחסרת גדול ממה

שהועלת

מוסב על אותן בני אדם אשר בטחונם באלהים מעט . מו . (ב) כעשיר שלבו

בטוח . כמו שלבו דואג : (ג) . ונשאר מנהגו . פי' כי לר לאדם אחרי חזרו

ממונו אם עוד נשאר מנהגו הראשון אשר הורגל אליו זימי עונו ולא יוכל

לעזבו . דבר בעתו מה טוב . אמרו במדרש קהלת באותה שעה וכו' . ואמר

אני קהלת הייתי מלך והיו מכין אותי בקנה ונותנין לפני קערה של גריסין .

באותה שעה בכה ואמר זה חלקי מכל עמלי . ושמעתי מפי ידי החכם המשכיל

ר' שמשון רויוק פירוש נכבד על זה . כי שלמה בתשובתו זה חלקו מכל עמלו

ביון לומר שלא יתמהו על בלתי אכלו מאכלים גרועים כמאכל קטניות . מעט

סרגלו ומנהגו טיבן זימי מלכותו :

שהועלת : (ב) ואמר טעמתי מרירות כל הדברים ולא מצאתי מר
 מטעם השאלה : (ג) ואמר החכם מה הפצע שאין רפואה לו . אמר
 כשיצטרך הנדיב אל הנבל וימנע ממנו : (ד) ואמר חסרון הצורך טוב
 משאילתו ממי שאינו ראוי לשאול כימנו . והרעה הגדולה כשלא תפיק
 רצון : (ה) ובא אדם אחד אל החכם . ואמר לו אני רוצה שתתפלל
 אל אלהיך שלא יצריכני לבני אדם . אמר לו אי אפשר שאין מצטרכין
 לבני אדם . אכל האלהים אל יצריכך אל הנבלים מבני אדם :
 (ו) ואמר שהיה החכם מתפלל אל תצריכני אל הרעים שבבני אדם .
 ואם תצריכני לאחד מברואיך יהיה אל הטוב שבהם . והפנים והנפש
 הנדיבה שבהם . והלשון המתוקה שבהם . ואשר לא יזכור לי טובתו
 מהם : (ז) ואמר החכם לבנו התפלל אל אלהיך שלא ישים טרף ע"י
 הרעים מבריותיו כי זה מרע מזל : (ח) ואמר מי ששואל יותר מצרכו
 וערכו כדאי הוא שימנעו ממנו : (ט) ואמר הכילות גריעות . והחריצות
 הפסד . והמהירות טעות : (י) ואמר מי שהאריך לך מועדו ומנע ממך
 טרפו וטובתו בצורה המצויירת תמצא כמוהו : (יא) ואמר כשתשאל
 שאילה מן הכילי ימנע ממך וישנאך : (יב) ואמר השואל מן הכילי
 הוא יותר פחות ממנו : (יג) ואמר אבסנאי הכילי לא יפחד מן הקובסא
 ולא יצטרך אל המרקחת : (יד) ואמר מי שמתאכסן אצל הכילי תתענה
 בהמתו ואיננו צריך להיפנות : (טו) ושאל המלך אחד משריו מה הרע
 שבדברים אמר לו הרש . אמר להם הכילות שאיננו סר מבעליו עד
 שיורישו הקלון : (טז) ואמר המבקש מן הכילי בקשה כמבקש לצוד
 דגים במדבר : (יז) והיה אחד מהנדיבים אומר לחביריו כשתצטרכו לי
 בדבר אל תבקשוהו ממני פנים אל פנים . כי אינני רוצה שאראה
 בכם זולות השאלה . אבל כתבו אלי שאלתכם באגרת : (יח) ואמר
 לא לקח המחלל הדר פניו בשאלתו תמורה . ואם הגיע בה להעשיר :
 (יט) ואמר אם תשקל השאלה עם המתנה תכריע השאילה את המתנה :
 (כ) ואמר כשתשאל שאל מאנשי הנדיבות והחסד . ואל תשאל
 מהכילי כי איננו שמח בשאילתך :

מה שער הקנאה . (א) אמר החכם מפחיתות הנפש שתקנא
 באוהב על טובתו : (ב) ואמר הקנאה לבני
 אדם כחולי לגוף . והיא מביאה לידי שחשת : (ג) ואמר החכם לבנו
 בני השמר מן הקנאה כי היא נכרת בך ולא תהיה נכרת בשונאך :
 (ד) ואמר לא ראיתי חומס נפשו כמקנא . אבלו מתמיד ונפשו דואבת .
 ושכלו הסר . ולבו הומה : (ה) ואמר כל אדם אוכל לרצון חוץ מן המקנא
 על

(ג) . הנבל . הכילי : (ו) ואמר שטיס . ככ"י והיה : (ט) . והחריצות פי' הסומך
 על חריצתו מבני בטחון כאלהים . (יג) . הקובסא פי' חולי האלטרומכא . עיין
 ערוך שרש ק נ ס : (יח) . ואם הגיע . פי' אפילו הגיע : (יט) . אינו נדפוס .
 (כ) . ואל תשאל . ואמר אל תשאל : (ס) . ממלת צענור עד לנב אין ככ"י :

על הטובה שאיננו מרוצה אלא בסורה. והמקנא הוא אשם בעבור שהוא שונא מה שהבורא חפץ. ומתקצף מיתרון רוע לבב על אשר נתן לזולתו ומנע ממנו: (ו) ואמר כל שנאה יש תקוה לרפואתה. הויץ משנאת מי ששנאתו מקנא: (ז) ואמר המקנא ימיו מעטים מפני שדואג למה שלא יזיקהו ולא יועילהו וימות ביגון: (ח) ואמר אדם לחבירו אני אוהב אותך. אמר לו ולמה לא תאהבני. ואתה אינך מאנשי אומנותי ולא מקרוביי ולא משכנני ופרנסתי ע"י זולתך: (ט) ואמר אל תקנא באחריך על אשר לו. כי הוא ינעם בחייו. ואתה תשבע דאגה ונדודים: (י) ואמר דייך מן המקנא שיאבל לשמתך ולטובתך:

מט שער החנף. (א) אמר החכם מי שמתקשט במה שאין בו יגלהו עדי הבחינה: (ב) ואמר מי שמתקשט במה שאינה בטבעו רוצה להכריח הטבע והטבע יכריחהו. כמי שצובע השיבה מגלה אותו הגידול: (ג) ואמר די לאדם מוס שיתבאר לו מבני אדם מה שנעלם ממנו מעצמו. ושיאשים בני אדם על מה שהוא עושה כמוהו. ושיזיק שכינו:

נ שער חברת רע הלב. (א) אמר החכם מי שרב רוע לבבו יהיה שמו רע ומיתתו רעה: (ב) ואמר החכם לחבר הרע כחולי רע הוא פושט בגוף הנה והנה. חוקר על מומי חבירו ומעלים זכותיו:

נא שער לשון הרע והרכילות. (א) אמר החכם שאדם דבר באדם אחד אצל אחד

מהגדולים. אמר לו הוריתי על רב מומיך במה שאתה מרבה לספר במומי בני אדם. כי מחפש המום איננו מחפש אלא כפי אשר בו מומיו. ואמר אדם לחבירו הגיעני מה שאתה מדבר בי: (ב) אמר לו אם כן אתה נכבד עלי מעצמי: (ג) ואמר אדם לחבירו אני רוצה לרחקך על מה שמדברים בך בני אדם. אמר לו לא שמעת שדברתי בהם אמר לו לאו. אמר לו אם כן אותם הרחק: (ד) ואמר שאדם אחד האשים את חבירו על דבר ששמע עליו. והתנצל לו ממנו. אמר לו הגיד לי נאמן. אמר לו אלו היה נאמן לא היה רכיל: (ה) ואמר אדם לחבירו הגיעני מה שדברת בי. אמר לו נפשי יקרה יותר בעיני: (ו) ואמר החכם מי שיאמין אל הרכילים לא ישאר לו אוהב אפילו אם יהיה חביב וקרוב: (ז) ואמר אל תעזוב האוהב בעבור רכילות הרכיל: (ח) ואמר אל תגלה מסתורי רעות בני אדם פן יגלה הבורא מסתורי רעותיך וספר

(ח). אומנותי. פי' כי כל אומן שונא את אומנתו. ונדפוס אומנתי נטעות:
ג. (ב). זכותיו. פי' זכות של חבירו. נא. (ה). דנר נאדם. פי' דנר רע נאדם. (כ). עלי. נעיתי: (ז). אין נדפוס:

וספר בטובתם כשתזכיר אותם. ואל תגנה אותם במה שיש בך :

(ט) ואמר מי שמגיע הגידוף הוא המגדף :

נב שער השכן הרע. (א) אמר החכם האלהים יצילני משכן רע. שעינו רואתני ולבו חושב כי אם

יראה טובה יעלימנה ואם יראה רעה יגלנה : (ב) ושאלו החכם איזה חולי יותר רע. אמר השכן רע. ואם תדבק עמו יבהילך. ואם תרחק ממנו ידבר בך ויספר בגנותך : (ג) ואמר מי שסבל הזיק שכינו יורישנו הבורא ביתו :

נג שער השנאה. (א) אמר החכם מי שזרע השנאה יקצור החרטה : (ב) ושאלו החכם במה יתנקם האדם

משונאו. אמר שיוסיף מעלה יתירה בעצמו : (ג) ואמך הזהר משנאת האדם הנקלה. כי פעמים שיחנק האדם הגדול בזבוב : (ד) ואמר אין ברעות כשנאת בני אדם :

נד שער הכסילות. (א) אמר החכם חמשה דברים בכסיל אינם נמצאים בזולתו. כועס ללא דבר. ונותן

במקום שאינו ראוי. ומויגע גופו לריק. ואיננו מכיר האוהב מן השונא. ומגלה סוד : (ב) ויש עוד שני דברים. משיב דבר במרם ישמע. ומרבה להביט : (ג) ואמר אוהב האדם שכלו. ושונאו סכלותו : **נה שער הגאווה.** (א) אמר החכם מי שלא התגאה בנפשו עוד אותה. ומי שמתגאה בה השפילה : (ב) ואמר

מי שסמך על עצתו טעה. ומי שבטח על שכלו נכשל. ומי שהתגאה על בני אדם שפל : (ג) ואמר אני תמה על מי שעבר במעבר השתן והדם האיך יתגאה : (ד) ואמר מי שמתגאה בנפשו רואה בה מה שהוא גדול ממנה בקלות דעתו. ומראה שמחתו לזה והוא הנקרא גאווה : (ה) ושאלו החכם מה היא הגאווה. ואמר שטות שאין בעליה יכול להניחה :

נו שער האורת. (א) אמר החכם האוהב והשונא אצל השוטה הם שוים : (ב) ואמרו מי שבני אדם שוים אצלו

אין לשטותו רפואה : (ג) ואמר מי הוא ראוי לקלון. אמר מי שנכנס במקום שאין ראוי לו להכנס. והנכנס במקום ואמרו לו שב בכאן. והוא אמר לא כי אם בכאן. והמאריך לספר דבר שאין שואלין אותו עליו :

נז שער ההתהפכות. (א) אמר החכם כל אוהב שמתהפך ומשתנה באהבתו חשוב אותו כשונא.

ואל תבטח באהבתו :

אמר

(ט). מי שמגיע הגדוף. פי' מי שמוליך הרכילות הוא צעזעמו הרכיל לא המגדף : נב. (ח) שעינו. כדפוס גם כ"י ש אי נו : נג. (ג) הנקלה. חף מן הנקלה : נה. (ה) עזר אותה. הגניבה. נו. (ח) נאהבתו. נו לעולם :

נח שער כפירת הטובה . (א) אמר החכם כשאתה חולק כבוד לאוהבך כראוי לו . ואיננו חולק לך

כבוד כפי מה שראוי לך טוב שתעזבנו :

נט שער הכבדות . (א) אמר החכם מי שנכנס במקום שיש בו שני בני אדם וישב מבלי רשותם יהיה נמאס

עד שיקום : (ב) ואמר האכילה עם האוהב מרקחת . והאכילה עם השונא קבסא : (ג) ואמר מי שמאריך בשיתתו יקוצו בני אדם בדבריו :

(ד) ואמר שמלך אחד כתב על טבעתו הכבדת קום . וכאשר היה יושב עמו אדם כבוד . היה מראה אותה לו : (ו) וצוה החכם לבנו אל תשב עם הכבדים . כי מצאתי בספרי רפואות שישבת הכבד קדחת רביעית : (ז) ואמר מי שמכביר נפשו עליך ומטריחך בשאילותיו .

עשה אינך לו חרשת ועינך עורת : (ח) ואמר כאשר ידע הכבד כי הוא כבד איננו כבד : (ט) ואמר אל תשב עם הכבד כי ישיבתו דאגה :

ס שער ההתעקשות . (א) אמר החכם מי שהתעקש עמך נסרד ממך ושנאך : (ב) ואמר אל תתעקש עם הכעסן כי אם תכעיסהו ותאשם עמו : (ג) ואל יתקבצו במושכך שני אנשים שחולקים לנצוח :

סא שער הנצחון . (א) אמר החכם הנוצח ברע נצוח . ואמר החכם לבנו אם אתה מתאוה לנצוח אדם רע .

אמר לו כן . אמר לו אל תנצחהו עד שתהיה רע יותר ממנו :

סב שער הראוי לקדון . (א) אמר החכם שמונה הם אם יבז אותם אל יאשימו כי אם עצמם :

(ב) הבא לסעודה שאינו קרוא לה . והמצוה בבית אדם בפניו . והמבקש כבוד משונאו . והשואל שאלה מכלי . והנכנס בדברי בני אדם מבלי שיכניסו אותו בם . והמזולזל במלך . והיושב במקום שאינו ראוי לו . והמספר דבריו למי שאינו מאזינם :

סג שער הליצנות . (א) אמר החכם הליצנות מעבירה המורא . ואמר מי שמתלוצץ יהיה נקל . ומי שמרבה בדבר יהיה נודע בו :

סד שער המהירות . (א) אמר החכם מי שרוכב במהירות איננו יבטוח מן המכשול : (ב) ואמר המתון שאחריתו השגה . טוב מן המהירות שאחריתה חסרון :

(ג) ואמר שפת אמת פרי הצניעות . והתריצות מותר התאוות . והמתון מגדל עז . והמהירות מביאה אל החרשה : (ד) ושאלו אדם גדול

נח : (ה) . כבוד . אין בדטוס . (ג) . קבסא . פירושו ככלן לער . עיין ערוך שרש קבס . כי שתי סוראות למלה הזאת : סא . (ה) . פי' מי שלא יכול להכיר מנאות באדם רע . הוא בעלמו מנוא . או מי שישתדל לנאות את רעו נמעסה רע . הוא בעלמו מנוא : סר . (ג) . והתריצות . פירושו המלה הזאת כמו שנלרנו לעיל שהמדת עמל האדם מבלי שיש צד' מנעוהו : (ד) . העושק . העוקש .

מבחר הפנינים ה

מבחר הפנינים

גדול במה הגעת אל כל הכבוד הזה . ואתה מן הבושים . אמר בדבר אמת . והנאמנות . והמנע מן העושק . ולא שאלתי על מה שאין צריך לי : (כה) ואמר החכם ראש כל מוסר השתיקה . וראש השכל השפלות . ומי שהרבה בדבר נודע בו :

וע"פ טעות הזה כנה המפרש לפרשה ממלת עקם: (ס) . השפלות . פי' ענוה :

ת ם ונשלם

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il